

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 18

(2000-2001)

Om lov om endringer i
straffeprosessloven og domstolloven
mv. (forkynnelse av dommer og enkelte
justeringer i to-instansreglene mv.)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 17. november
2000, godkjent i statsråd samme dag.*

1 Hovedinnholdet i proposisjonen

I proposisjonen foreslår departementet ulike endringer i straffeprosessloven og domstolloven som i all hovedsak skal effektivisere straffesaksavviklingen. Proposisjonen vil senere blir fulgt opp med forslag basert på arbeidet i to arbeidsgrupper for hurtigere straffesaksavvikling som avga sine rapporter til Justisdepartementet i juni 2000. Arbeidsgruppens forslag blir utviklet videre i departementet og vil bli sendt på høring i løpet av høsten 2000.

Viktigst i denne proposisjonen er et forslag om å endre reglene om forkynnelse av dommer i straffesaker og om tidspunktet for når ankefristen skal ta til å løpe. Disse forslagene vil føre til at dommer raskere blir rettskraftige. De andre forslagene vil isolert sett ha mer begrenset betydning for effektiviteten i straffesaksavviklingen. Men de vil hver for seg avhjelpe ulike svakheter i lovverket, og bidra til at avviklingen av straffesaker i forhørsretten og i ankeinstansen gjøres mer fleksibel. Enkelte av endringene er også av redaksjonell art.

Departementet foreslår i proposisjonen kapittel 3 å presisere reglene om hvordan dommer skal avsies og forkynnes, og å tydeliggjøre domstolens ansvar for at dommen blir forkynt. Det foreslås en ny alternativ forkynnelsesmåte, hvoretter siktede kan pålegges å møte opp i retten eller på et annet offentlig kontor for å få dom forkynt for seg (fremmøteforkynnelse).

Det foreslås for det første at en siktet som er til stede i rettsmøtet der saken tas opp til doms, som hovedregel skal innkalles til doms- eller fremmøteforkynnelse. Møter han ikke, skal han kunne pågripes. Dessuten skal ankefristen begynne å løpe fra det på forhånd fastsatte forkynnelsesstidspunkt. Adgangen til å gi fristoppreisning ved oversittelse av ankefristen foreslås samtidig noe utvidet. Forslaget omfatter ikke saker der straffesaken er fremmet i tiltaltes fravær.

Også der den siktede ikke innkalles til doms- eller fremmøteforkynnelse, er det etter forslaget domstolene som skal ha hovedansvaret for at dommen blir forkynt for siktede. I tilfeller hvor retten må forkynne dommen ved stevnevitne/politiet, foreslås det at politiet gis en begrenset hjemmel til å pågripe den siktede for å gjennomføre forkynnelsen.

I kapittel 4 går departementet inn for å utvide forhørsrettens kompetanse til å avsi dom ved kjøring uten førerkort. Etter forslaget skal det i slike saker ikke lenger stilles krav om uforbeholden tilståelse for at saken kan pådømmes i forhørsretten. De øvrige vilkårene i straffeprosessloven § 248 om dom i forhørsrett skal fortsatt gjelde: Siktede må samtykke i pådømmelse og innen retten erklære seg skyldig. Retten må heller ikke finne det betenkelig å pådømme forholdet.

Departementet foreslår i proposisjonen kapittel 5 at adgangen til å behandle borgerlige rettskrav sammen med en begrenset anke i straffesak utvides, men at ankedomstolen da må gi sitt samtykke.

I kapittel 6 foreslås det at fullstendige og begrensede anker hvor flere tiltalte er involvert, i større grad skal kunne behandles i samme ankeforhand-

ling. Videre foreslår departementet å presisere reglene om meddommerdeltagelse der flere forhold er forenet.

Endelig foreslår departementet i proposisjonen kapittel 7 enkelte mindre presiseringer av to-instansreglene. I samme kapittel foreslås det en presisering av bestemmelsen i straffeprosessloven § 160 a om sentralt DNA-register, slik at det uttrykkelig fremgår at biologisk materiale fra dømte personer om nødvendig kan innhentes ved tvang.

I tillegg foreslår departementet større eller mindre redaksjonelle endringer i de bestemmelsene som endres. Dette er en del av det løpende arbeid for å sikre et lovverk som er så klart og så lett tilgjengelig som det lar seg gjøre. Forslaget til endring av lov om fri rettshjelp gjelder oppretting av en inkurie, og er bare kommentert i de spesielle merknadene til endringen.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

Justisdepartementet sendte 28. september 1999 ut et høringsbrev om endringer i rettergangslovgivningen m.m. Høringsfristen var 6. desember 1999. Høringsbrevet omfattet ti forslag, hvorav to (endring av straffeprosessloven § 13 om forening av straffesaker og varadommer i sivile saker, forslag nr. 2 og 5 i høringsbrevet) allerede er fulgt opp ved lov 3. mars 2000 nr. 13. I denne proposisjonen tar departementet opp tre andre forslag fra høringsbrevet (forslag nr. 3, 4 og 7). De øvrige forslagene vil departementet komme tilbake til på et senere tidspunkt.

Adressater for denne høringen var:

- Finansdepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Utenriksdepartementet
- Landbruksdepartementet
- Sosial- og helsedepartementet
- Fylkesmennene
- Høyesterett
- Lagmannsrettene
- By- og herredsrettene
- Riksadvokaten
- Statsadvokatene
- Oslo politidistrikt
- Bergen politidistrikt
- Trondheim politidistrikt
- Asker og Bærum politidistrikt
- Kristiansand politidistrikt
- Bodø politidistrikt
- Oslo kommune
- Bergen kommune
- Trondheim kommune
- Kristiansand kommune
- Stavanger kommune
- Fredrikstad kommune
- Hamar kommune
- Tvedestrand kommune
- Volda kommune
- Narvik kommune
- Den norske Dommerforening
- Den Norske Advokatforening
- Norges Juristforbund
- Politiembetsmennesenes Landsforbund
- Norges Lensmannslag
- Kommunenes Sentralforbund
- Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitner i byene
- Forsvarergruppen av 1977
- Bergen Forsvarerforening
- Statens Eldreråd
- Norsk Pensjonistforbund

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justiseringer i to-instansreglene mv.)

- Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet
- Universitetet i Bergen, Juridisk fakultet
- Universitetet i Tromsø, Det juridiske fakultet.

Følgende høringsinstanser har avgitt uttalelse om de spørsmål som denne proposisjonen tar opp:

- Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
- Borgarting lagmannsrett
- Agder lagmannsrett (som har oversendt synspunkter fra daværende førstelagmann Arne Christiansen og lagdommer Dag Bugge Nordén)
- Frostating lagmannsrett
- Oslo byrett
- Fredrikstad byrett
- Trondheim byrett
- Asker og Bærum herredsrett
- Indre Follo herredsrett
- Nedre Romerike herredsrett
- Heggen og Frøland sorenskriverembete
- Senja sorenskriverembete
- Nord-Troms herredsrett
- Kristiansand byrett
- Hadeland og Land sorenskriverembete
- Indre Sogn sorenskriverembete
- Nordfjord sorenskriverembete
- Romsdal sorenskriverembete
- Senja sorenskriverembete
- Sorenskriveren i Solør
- Sorenskriveren i Inderøy
- Sorenskriveren i Namdal
- Sorenskriveren i Halden
- Sorenskriveren i Stjør- og Verdal
- Trondheim byfogdembete
- Riksadvokaten
- Statsadvokatene i Hordaland
- Troms og Finnmark statsadvokatembeter
- Oslo statsadvokatembeter
- Oslo politidistrikt
- Kristiansand politidistrikt
- Bergen politidistrikt
- Bodø politidistrikt
- Trondheim politidistrikt
- Asker og Bærum politidistrikt
- Den Norske Advokatforening
- Politiembetsmenneses Landsforening
- Prosjektet hurtigere straffesaksbehandling - arbeidsgruppe I og II

I tillegg har departementet innhentet opplysninger fra Oslo byrett om hvor stor andel av dommene som avsies med siktede til stede og hvor stor del av dommene som blir sendt politiet for forkynnelse. Departementet har videre innhentet informasjon fra Stevnevitnekontoret i Oslo om rutiner knyttet til forkynnelse av dommer. Det vil bli redegjort for dette materialet i pkt. 3.1 nedenfor.

3 Forkynnelse av dommer og utgangspunkt for ankefristen

3.1 Gjeldende rett og den faktiske situasjonen i dag

Dommer i straffesaker skal forkynnes for den siktede. Forkynnelsen er en formalisert form for underretning om dommen, som samtidig gir et klart utgangspunkt for beregning av ankefristens utløp. Dette foregår i dag enten ved at dommen blir avsagt ved opplesning i rettsmøte der siktede er til stede, eller ved at retten eller politiet senere forkynner dommen for siktede, jf. straffeprosessloven § 43. Slik forkynnelse i etterkant foregår som regel enten ved postforkynnelse eller ved bruk av stevnevitne. Ved postforkynnelse returnerer siktede en kvittering for at dommen er mottatt pr. post. Forkynnes dommen ved stevnevitne, gir stevnevitnet en bevitnelse i samsvar med reglene i domstolloven § 177.

Ved avsigelse av dom *i forhørsrett* er det svært vanlig at dommen blir avsagt i det samme rettsmøte der siktede har gitt sin uforbeholdne tilståelse og samtykket til pådømmelse. Justitiarius i Oslo byrett opplyser at anslagsvis 95 % av dommer avsagt i forhørsretten blir forkynt på denne måten. I forhørsrettssakene blir det dermed ikke mange dommer som i ettertid må forkynnes på annen måte.

For *meddomsrettssaker* vil det derimot i praksis gå noe tid fra saken tas opp til doms til dom kan avsies, med unntak for de mest kortvarige og oversiktlige sakene. Tilbakemeldingen fra høringsinstansene viser at dommene i slike tilfeller vanligvis avsies ved underskriving i rettsmøter der bare dommerne er til stede. Dommen sendes deretter til politiet for forkynnelse for den siktede. Oslo byrett skiller seg i denne sammenheng noe ut.

I Oslo byrett blir en større del av dommene i meddomsrettssaker avsagt i rettsmøte der siktede er til stede, enn hva som har blitt opplyst for andre domstoler. I perioden fra 1. april til 15. mai 2000 ble det avsagt dom i 201 meddomsrettssaker i Oslo byrett. I 128 (63,3%) av disse sakene ble dom avsagt i åpent rettsmøte som tiltalte var innkalt til. I 113 (88 %) av disse 128 sakene møtte tiltalte opp og dommen ble der ved forkynt for ham ved opplesning. De resterende 88 dommene ble sendt politiet for forkynnelse.

Forretningsstatistikken for domstolene viser at det i 1999 kom inn nesten 15 000 straffesaker til herreds- og byrettene hvor det skulle holdes hovedforhandling med meddommere. I lagmannsrettene ble ca. 1000 saker henvist til ankeforhandling. Departementet har ikke innhentet noe fullstendig tallmateriale, men har grunn til å anta at minst 10 000 dommer i straffesaker årlig blir oversendt politiet/stevnevitnet for forkynnelse. Dersom den siktede ikke svarer ved postforkynnelse, må politiet/stevnevitnet finne ut hvor vedkommende oppholder seg, og deretter forkynne dommen for vedkommende personlig. Dette er ressurskrevende. Sen forkynnelse medfører at den samlede saksbehandlingstiden for straffesaker blir lengre enn den ellers ville ha blitt. Situasjonen ved Stevnevitnekontoret i Oslo er illustrerende:

Stevnevitnekontoret ved Oslo politidistrikt besørger forkynnelse av et stort antall dokumenter. Ifølge undersøkelser som arbeidsgruppe II foretok under Prosjekt hurtigere straffesaksbehandling, kom det frem at 23-24 000 dokumenter skal forkynnes pr. år, og at det i ca. 6000 av sakene ikke lykkes å få dokumentet postforkynt. Kontoret mottar til forkynnelse ca. 130 dommer hver måned. Disse kommer fra hele landet, men hovedvekten er fra Oslo byrett.

Dommene sendes til postforkynnelse samme dag som journalkontoret mottar dommene. Ca. 40 % av dommene blir forkynt på denne måten. De resterende 60 % settes til «registerspaning» etter ca. en måned, dvs. at ulike offentlige registre som arbeidstakerregisteret og trygde-register undersøkes for om mulig å finne ut hvor vedkommende befinner seg. Stevnevitnet eller polititjenestemenn forsøker deretter å få tak i domfelte hjemme eller på arbeid. Det har imidlertid vært nødvendig å prioritere forkynnelse av tiltalebeslutninger og vitnestevninger for å unngå utsettelse av hovedforhandlinger. Dermed kan det gå lang tid før dommen blir forkynt.

Om en person i Oslo innbringes eller pågripes, blir dette registrert i internsystemet «INKSYS». Ved registrering her vil det automatisk bli foretatt et søk i stevnevitnekontorets lister over dokumenter som skal forkynnes. I noen tilfeller innbringer man personer for å få foretatt slik forkynnelse, da med hjemmel i straffeprosessloven § 171 eller politiloven. Stevnevitnet pleier også å dele ut en såkalt «blålapp» på antatt oppholdssted, eller dersom de påtreffer siktede (som f. eks. kan være uten fast bopel). På denne lappen bes vedkommende oppsøke stevnevitnekontoret. Det kan også krysses av for at siktede kan bli etterlyst (noe som ikke betyr etterlysning for pågrepelse, eller offentlig etterlysning). Når stevnevitnet/politiet lykkes å få gitt siktede en slik «blålapp», medfører det som oftest at vedkommende tar kontakt.

Pr. 12. mai 2000 var 254 av dommene ved stevnevitnekontoret i Oslo ikke forkynt. Av disse var 10 fra 1998 og 61 fra 1999. Restansene er lave i forhold til det store antall dommer som forkynnes. Men det opplyses at det har vært brukt store ressurser for å oppnå dette, bl. a. mye overtid. Det ville imidlertid ikke være noe problem å få forkynt de resterende dommer dersom det ble satt inn tilstrekkelig med ressurser.

3.2 Justiskomiteens uttalelser i Innst. O. nr. 63 (1998-99) og Budsjettinnst. S. nr. 4 (1999-2000)

Stortingets justiskomite har flere ganger understreket viktigheten av at saksbehandlingstiden i straffesaker reduseres.

I Innst. O. nr. 63 (1998-99) uttaler komiteen på side 2 at raskere saksbehandlingstid og raskere iverksetting av straffen er helt nødvendig for å få redusert omfanget av gjengangerkriminalitet. Om forkynnelse av dom og ankefrist uttaler komiteen samme sted:

« K o m i t e e n har videre med interesse merket seg førstestatsadvokat Lasse Qvigstads forslag om endring av reglene om forkynnelse av dom og ankefrist. Komiteen er enig i at domsavsigelsen som en hovedregel må kunne skje i rettsmøtet der siktede/tiltalte er til stede og at ankefristen skal løpe fra domsavsigelsen.

(-)

K o m i t e e n forutsetter også at Justisdepartementet gir arbeidet med mulige endringer i reglene om domsavsigelse og ankefrist og i straffeprosessloven § 13 høyeste prioritet.»

Under budsjettbehandlingen høsten 1999 uttalte Justiskomiteen følgende, jf. Budsjett-innst. S. nr. 4 (1999-2000) side 11:

« K o m i t e e n er kjent med at det ofte tar unødig tid fra domsavsigelse til dommen forkynnes for tiltalte, og imøteser en lovendring som fastslår at forkynnelsen skjer på et på forhånd fastsatt tidspunkt, f.eks domsavsigelsestidspunktet, enten tiltalte har møtt opp eller ei. Andre aktuelle regelendringer kan for eksempel være plikt til å møte hos politiet etter innkalling.»

3.3 Forslaget i høringsbrevet

Forslag nr. 7 i høringsbrevet 28. september 1999 gjaldt endring av reglene om forkynnelse av dom og ankefrist. Bakgrunnen for forslaget er et brev fra førstestatsadvokaten i Oslo, Lasse Qvigstad, til riksadvokaten, som riksadvokaten sendte videre til departementet. I brevet fra Qvigstad vises det til at politiet bruker store ressurser på å forkynne dommer, og at straffesaksbehandlingen blir forsinket. Det pekes videre på at domstolene i liten grad etterlever straffeprosesslovens krav om at dom skal avsies umiddelbart og at senere domsavsigelse enn tre dager fordrer særskilt begrunnelse i rettsboken. Fra brevet hitsettes:

«Etter mitt skjønn bør hele systemet strammes opp. Etter innføringen av to-instans, er det større behov enn noen sinne for å øke effektiviteten i strafferettspleien. Dette kan skje ved at man tvinger domstolene til å etterleve reglene om hurtig domsavsigelse og at siktede skal varsles om dette rettsmøtet ved hovedforhandlingens avslutning. Dersom dette ble ubetinget lovregel, kunne man også fastsette endrede regler om utgangspunktet for lovens ankefrister. Dersom siktede har fått betryggende varsel om tid og sted for domsavsigelsen, vil det fremstå som rimelig at ankefristen også begynner å løpe fra dette tidspunkt uansett om domfelte møter eller ikke ...».

I høringsbrevet fremholdt departementet, under henvisning til reiseavstand, den enkelte saks kompleksitet og problemer med å sette av rettsal og dommertid, at en absolutt regel om innkalling til domsavsigelse er lite hensiktsmessig. En slik regel vil kunne virke fordyrende og føre til lengre saksbehandlingstid.

Fra høringsbrevet side 23 hitsettes:

«Departementet viser til at det ved innføring av straffeprosessloven av 1981 ble vurdert endringer i den retning som førstestatsadvokaten i Oslo foreslår. Det vises her til Straffeprosesslovkomiteens innstilling avgitt i juni 1969 side 138 og 163 (merknader til utkastet § 44) og Ot. prp. nr. 53 (1983-84) side 99-101 og 151. Justisdepartementets konklusjon var at det ikke burde innføres en egen bestemmelse om varsling av siktede til rettsmøte som kun holdes for domsavsigelse. Det ble blant annet lagt vekt på praktiske og økonomiske konsekvenser. Siden den gang har blant annet toinstansreformen aktualisert problemstillingen og departementet mener nå at reglene bør tas opp til ny vurdering.

Justisdepartementet finner det hensiktsmessig at det i høringsrunden holdes åpent for flere alternative løsninger og har i nedenstående alternative lovforslag inkorporert flere løsningsforslag som kan tenkes gjennomført helt eller delvis. Departementets forslag åpner dels for større fleksibilitet og går dels lenger enn forslaget fra førstestatsadvokaten i Oslo.

En absolutt regel om at siktede alltid skal innkalles til domsavsigelse synes ikke hensiktsmessig. Det må blant annet tas hensyn til at Norge er et langstrakt land med til dels betydelige reiseavstander, at det er store variasjoner med henhold til hvor omfattende, kompliserte og alvorlige straffesaker er og at det kan være vanskelig å avsette dommertid, rettssalskapasitet m.v. Det er grunn til å frykte at en absolutt regel både kan virke fordyrende og føre til lengre saksbehandlingstid i domstolene, kanskje særlig i herreds- og byrettene. Reglene bør derfor åpne for en viss fleksibilitet.»

For å unngå slike uheldige virkninger, sendte departementet på høring et noe mer fleksibelt forslag. Forslaget bygget på at siktede blir pålagt en aktivitetsplikt ved at han plikter å møte opp til domsavsigelse og at han i den forbindelse kan pågripes og fremstilles. Et likestilt alternativ var at siktede blir pålagt å møte frem ved domstolen, eller på et annet egnet sted, for å få dommen forkynt for seg (fremmøteforkynnelse). Fra høringsbrevet side 24-25 hitsettes:

«Som et alternativ til å pålegge siktede å møte til domsavsigelse, foreslår departementet en adgang til å pålegge siktede å møte til forkynnelse, i det følgende kalt fremmøteforkynnelse. Med fremmøteforkynnelse menes at siktede plikter å møte på angitt sted til fastsatt tid. Det er i forslaget ikke lagt begrensninger på hvor siktede kan pålegges å møte, som kan være ved en domstol, politistasjon, lensmannskontor eller annet egnet sted ut fra hva som er hensiktsmessig i det enkelte tilfellet.»

Ankefristen skulle etter forslaget alternativt løpe fra domsavsigelsen, tidspunktet for fremmøteforkynnelse, ved opphør av gyldig forfallsgrunn eller fra tidspunktet for ordinær forkynnelse. Forutsetningen for at fristen skal løpe fra domsavsigelsen eller tidspunktet for fremmøteforkynnelse, skulle være at siktede er varslet og ikke har gyldig forfall. I høringsbrevet på side 26-27 uttales det:

«Departementets alternative forslag til nytt annet ledd i § 310 åpner for fire mulige utgangspunkter for når ankefristen begynner å løpe for siktede:

1. fra tidspunktet for domsavsigelse
2. fra tidspunktet for fremmøteforkynning
3. fra det tidspunkt siktede, etter domsavsigelsen eller fremmøteforkynningen har funnet sted, uten grunnnet opphold kunne ha meldt fra om gyldig forfall, eller
4. fra tidspunktet for ordinær forkynning

For at fristen skal kunne løpe fra de tidspunktene som nevnt under 1, 2 og 3 er det en forutsetning at siktede er varslet om møte- og meldeplikten og om konsekvensene av å ikke overholde disse. For å sikre notoritet om at dette er gjort, skal dette fremgå av rettsboken eller stevningen. (...).

For at fristen skal beregnes fra tidspunktene som er nevnt under 1 og 2 er det en betingelse at siktede er til stede eller at han ikke har gyl-

dig forfall. Begrepet 'gyldig forfall' må i utgangspunktet her bedømmes på samme vis som i loven for øvrig. Kort frist kan etter omstendighetene være et moment ved vurderingen av om siktede hadde gyldig forfall. Dette vil nok være mest aktuelt ved omberammelser, se nedenfor.

Hvis siktede melder forfall til en domsavsigelse, må retten treffe en beslutning om denne kan aksepteres eller ikke. Fastsettelse av tid og sted for domsavsigelse eller forkynnelse kan ikke angripes ved kjæremål. Hvis siktede mener å ha gyldig forfall, men retten beslutter å ikke ta den til følge, bør han imidlertid, i likhet med vitner, ha anledning til å påkjære en slik beslutning. Det foreslås at regler om dette tas inn i §§ 378 nr. 5 og 379 annet ledd. Etter forslaget vil bare siktede ha kjæremålsadgang. Hvis retten godtar forfallsgrunnen, kan ikke påtalemyndigheten påkjære avgjørelsen. Tilsvarende kjæremålsadgang må siktede ha dersom han, i det rettsmøte saken tas opp til doms, påberoper seg gyldig forfall til fremmøteforkynnelse som skal forestås av en annen enn retten. Hvis forkynnelsen skal forestås av en annen enn retten og siktede melder om forfall til denne, er det neppe hensiktsmessig at en beslutning om å ikke ta grunnen til følge skal kunne bringes inn for retten til selvstendig avgjørelse. Det er mer naturlig å la dette spørsmålet utstå til en eventuell anke eller fullbyrdelse: Ved prøving av om anken er rettidig i tilfeller der siktede anker. Hvis siktede ikke ønsker å anke, men bestrider at dommen er rettskraftig, kan han kreve spørsmålet avgjort etter § 462 (...).

Hvis siktede har meldt fra om en forfallsgrunn som retten ikke kan akseptere, uten at siktede får varsel om dette, vil siktede etter omstendighetene måtte anses for å ha gyldig forfall dersom han ikke møter. Det vises her til Rt. 1995 side 163, som gjaldt spørsmål om et vitne kunne ilegges rettergangsbøt i en slik situasjon. Med mindre kjæremålet gis oppsettende virkning, kan siktede avhentes til rettsmøte for domsavsigelse. Melder siktede om forfall som ikke aksepteres, bør siktede samtidig gis opplysning om at han kan få et eksemplar av dommen ved avhenting eller at han kan få den tilsendt pr. post.

For øvrig må spørsmål om gyldig forfall, herunder spørsmål om når siktede tidligst kunne ha meldt fra om gyldig forfall, avgjøres i forbindelse med anke eller fullbyrdelse.»

I høringsbrevet ble det videre foreslått regler som skulle regulere situasjonen der det først etter at saken er tatt opp til doms, innkalles til domsavsigelse/fremmøteforkynnelse, eller et allerede fastsatt tidspunkt må endres. Fra høringsbrevet side 26 og 27 hitsettes:

«Hvis tid og sted for domsavsigelse eller fremmøteforkynning ikke kan fastsettes i det rettsmøte saken tas opp til doms, eller siktede ikke er til stede, vil konsekvensene i utgangspunktet være at dommen må forkynnes på ordinært vis. I nedenstående forslag til ny § 42 annet ledd er det åpnet for at siktede senere kan innkalles til domsavsigelse eller forkynnelse. Ved at siktede i så fall må innkalles ved stevning, bør en slik adgang bare brukes i tilfeller der det ikke er grunn til å anta at det vil være problematisk å få forkynt denne for siktede. Man risikerer ellers å forsterke de problemer forslaget for øvrig tar sikte på å avbøte. Vi ber om høringsinstansenes syn på om en slik regel er hensiktsmessig.

(--)

Konsekvensene av at en domsavsigelse eller forkynnelse ikke kan holdes til fastsatt tid eller siktede har gyldig forfall, vil i utgangspunktet

være at dommen må forkynnes på ordinært vis. I utkastet (...) er det imidlertid foreslått en viss mulighet for å fastsette et nytt tidspunkt. Første punktum tar sikte på tilfeller der det er sykdomsforfall i domstolen, at lensmannen må rykke ut m.v. Forbeholdet «om mulig» i annet punktum er tatt inn med tanke på tilfeller der siktede har gyldig forfall for en lengre periode enn 24 timer. At også innkalling etter annet punktum skal skje til virkedager, følger av første og annet punktum lest i sammenheng. Begrensningen gjelder bare møteplikten, den er ikke til hinder for at siktede møter frivillig eller at ordinær forkynnelse skjer på andre dager enn virkedager, jf. domstolloven § 167. Hvis retten eller den som skal forestå forkynnelsen ikke får meddelt siktede nytt tidspunkt for domsavsigelse eller forkynnelse, vil virkningen være at siktede vil ha gyldig forfall og at dommen må forkynnes på ordinært vis.

Forslaget til ny § 42 femte ledd om omberammelser kan reise visse motforestillinger. Blant annet vil bestemmelsen, ved en streng praktisering, kunne virke urimelig overfor siktede. Ettersom plikten ikke er straffesanksjonert, vil siktede dog alltid ha den mulighet at han kan unnlate å møte og i stedet gjøre seg kjent med dommen på annet vis - gjennom sin forsvarer, ved å hente den senere, be om at dommen sendes til ham pr. post e.l. Et annet problem ligger i at en forsvarer kan få problemer med å møte til nytt tidspunkt på kort varsel. Sistnevnte reiser for øvrig spørsmål om forsvarers tilstedeværelse alltid er nødvendig ved domsavsigelser.»

Departementet ba også om høringsinstansenes syn på hvorvidt en eventuell omlegging av reglene om forkynnelse av dom og ankefristens løp bør gjelde i saker som fremmes uten tiltaltes tilstedeværelse (§ 281-sakene). Departementet utformet ikke noe lovforslag om dette i høringsbrevet, men uttalte at det i tilfelle må være en forutsetning at siktede er gjort oppmerksom på ankefristen, at tid og sted for domsavsigelse eller fremmøteforkynnelse kan bli fastsatt i det rettsmøte saken tas opp til doms, og at han kan få opplysning om dette tidspunktet ved å henvende seg til retten.

3.4 Fremgangsmåten ved avsigelse og forkynnelse av dommer i straffesaker

3.4.1 Høringsinstansenes syn

Av høringsinstansene er det bare *Agder lagmannsrett (Christiansen)*, *Trondheim byrett* og *sorenskriveren i Stjør- og Verdalsom* går imot at reglene om forkynnelse av dom endres. *Agder lagmannsrett (Christiansen)* gir uttrykk for at forslaget til regler om forkynnelse av dom og ankefrist er praktisk ubrukelig, og at det heller ikke er behov for endringer. Det uttales at det først og fremst er manglende bemanning som er problemet.

Trondheim byrett uttaler:

«Forslaget innebærer en alt for omfattende øket 'byråkratisering' av forkynnelse av straffedom. Situasjonen i dag er at aller fleste domstoler er ganske ajour med sin straffesaksbehandling. Straffesakene kommer raskt opp til behandling, og det blir raskt avsagt dom. Det er helt klart den tiden som medgår til etterforskning og avgjørelse av påtalespørsmålet som utgjør det tidsmessige problem i straffesaksavviklingen.»

Sorenskriveren i Stjør- og Verdalsom uttaler at forslaget om fremmøteforkynnelse er for innviklet og at det er like bra å forkynne som nå.

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justiseringer i to-instansreglene mv.)

De øvrige høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet, støtter en lovendring. Disse høringsinstansene har likevel ulike syn på hvor omfattende endringer som bør foretas. Med unntak av Frostating lagmannsrett, som gir uttrykk for at det bør innkalles til domsavsigelse i de tilfeller dom ikke blir avsagt umiddelbart, går alle disse høringsinstansene inn for at systemet bør være fleksibelt, og at det ikke bør være nødvendig å innkalle siktede til domsavsigelse.

Forslaget om at dommer skal kunne forkynnes ved at siktede i retten pålegges å møte opp ved rettens kontor eller f. eks. på et lensmannskontor for å få dommen forkynt for seg (fremmøteforkynnelse), støttes av *Borgarting lagmannsrett, Agder lagmannsrett (Bugge Nordén), Oslo byrett, Kristiansand byrett, Asker og Bærum herredsrett, Nedre Romerike herredsrett, Indre Follo herredsrett, sorenskriveren i Namdal, sorenskriveren i Halden, Nordfjord sorenskriverembete, sorenskriveren i Inderøy, sorenskriveren i Solør, Senja sorenskriverembete, Heggen og Frøland sorenskriverembete, Hadeland og Land sorenskriverembete, Trondheim byfogdembete, riksadvokaten, Hordaland statsadvokatembeter, Troms- og Finmark statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Kristiansand politidistrikt, Bergen politidistrikt, Asker og Bærum politidistrikt, Oslo politidistrikt, Den Norske Advokatforening, Politiembetsmennens Landsforening og de to arbeidsgruppene som har utredet hurtigere straffesaksbehandling for Justisdepartementet.*

For eksempel uttaler *Asker og Bærum herredsrett*:

«Vi vil sterkt fraråde en generell regel om at alle straffedommer skal avsies i rettsmøte. Dette vil medføre bruk av uforholdsmessig mye ressurser. Når forkynning kan skje pr post, er det helt unødvendig å bruke dommeres tid. Selv om ikke selve domsopplesningen tar mye tid, skal den planlegges og innpasses i en arbeidsdag som avbrytes av mange gjøremål og som gjør at det er vanskelig å få sammenhengende tid til f.eks. domsskriving.»

Kristiansand byrett og Hadeland og Land sorenskriverembete gir uttrykk for at slik forkynnelse bør skje f.eks. på lensmannskontoret og ikke ved rettens kontor. *Sorenskriveren i Solør* uttaler at forkynnelser er politiets oppgave og at politiet er bemannet deretter. Overføring av oppgaver til domstolene må føre til at også ressurser overføres. *Senja sorenskriverembete* opplyser at en lignende ordning allerede praktiseres ved det embetet. Siktede blir bedt om å møte opp på nærmeste lensmannskontor.

Flere av de høringsinstansene som er positive til en ordning med fremmøteforkynnelse, gir likevel uttrykk for at forslaget i høringsbrevet er for komplisert.

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) uttaler:

«Dersom retten velger å innkalle siktede til senere domsavsigelse, bør han som foreslått av departementet ha plikt til å møte. Han bør uansett ha møterisiko, i den forstand at dommen anses forkynt for ham ved avsigelsen. De nye reglene som er foreslått (...) virker imidlertid uklare og omstendelige, og jeg vet ikke om jeg helt skjønner dem en gang.

Også spørsmål om gyldig forfall til domsavsigelsen virker tungvint regulert i forslaget (...). Man bør ikke åpne for en særskilt kjæremålsbehandling med oppsettende virkning av spørsmålet om siktede har gyldig forfall til domsavsigelse eller fremmøteforkynnelse. Hensynet

til klarhet over rettsmiddelfristens utgangspunkt taler mot den foreslåtte regel (...) hvoretter ankefristen i et tilfelle hvor siktede hadde gyldig forfall uten å melde fra om dette, skal løpe fra det tidspunkt han uten ugrunnet opphold kunne ha meldt fra. Jeg er innstilt på at man av hensyn til enkelhet og klarhet bør renonsere noe på milimeterbehandling av siktedes grunner til å utbli til domsavsigelsen, og at dommen bør anses forkynt og rettsmiddelfristen løpe uansett om han skulle ha gyldig forfall. I disse tilfellene vet han på forhånd når dommen avsies, den kan meddeles ham på oppgitt adresse umiddelbart etter avsigelsen, og han har oppfordring til og mulighet for å gjøre seg kjent med dommen i god tid innen utløpet av ankefristen. Eventuelle spesielle problemer får man hankses med i medhold av straffeprosessloven § 318 første ledd. At forkynningsdagen ligger fast, innebærer at man ved rettledningen til domfelte kan oppgi nøyaktig dato for ankefristens utløp.»

Også *Indre Follo herredsrett* gir uttrykk for at problemer knyttet til et eventuelt gyldig forfall, må løses etter § 318 i forbindelse med anke, og at regler om kjæremål er unødvendige. Denne høringsinstansen uttaler videre at siktede ikke bør ha noen plikt til å møte frem. Han bør i stedet få dommen tilsendt pr. post hvis han ikke møter. Også regler om oppmøteplikt og pågripelse vil da være overflødige.

Sorenskriveren i Namdal og *sorenskriveren i Halden* mener at det er upraktisk å fastsette tidspunktet for forkynnelse etter at saken er tatt opp til doms, eller å endre tidspunktet i ettertid. *Nordfjord sorenskriverembetet* gir uttrykk for at regler om omberamning er overflødig. *Hordaland statsadvokatembetet* mener at regler om kjæremålsadgang ikke er nødvendig.

Riksadvokatengir derimot uttrykk for at ulempene med kompliserte regler veies opp av fordelene i form av en betydelig effektivisering.

Hadeland og *Land sorenskriverembete* gir uttrykk for at en ordning hvor man skal fastsette tidspunkt for domsavsigelse eller forkynnelse vil føre til at det må settes av mer tid, slik at saksavviklingen vil ta lenger tid.

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén), *Fredrikstad byrettog Nedre Romerike herredsrett* tar til orde for at dommene skal kunne forkynnes for forsvareren. *Agder lagmannsrett (Bugge Nordén)* uttaler:

«Forsvareren har et betalt offentlig oppdrag som siktedes representant, og det er ikke urimelig eller unaturlig å pålegge ham denne funksjonen. Forsvareren må uansett gjennomgå dommen med siktede og gi råd i spørsmål om anke, jf. straffeprosessloven § 313. Han har krav på godtgjørelse for etterarbeid. I saker hvor salæret fastsetter etter stykkpris, er komponenten for etterarbeid 2 timer.

I forhold til siktede er det ikke forbundet med avgjørende betenkeligheter å la forsvareren vedta forkynnelse og sørge for at siktede får nødvendig rettledning. Siktede får ved hovedforhandlingens avslutning beskjed om når dommen kan forventes å foreligge, og om at forsvarer vedtar forkynnelse. Samtidig med at dommen fra retten sendes forsvareren, bør et eksemplar meddeles siktede direkte. Siktede kan ikke unngå kunnskap til dommen og ankemulighetene med mindre han bevisst søker å unngå dette. De sjeldne unntakstilfellene får man også her behandle i medhold av straffeprosessloven § 318 første ledd.»

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justiser i to-instansreglene mv.)

Nedre Romerike herredsrett og Kristiansand byrett mener at plikten til å opplyse grunnen til at domsavsigelsen tok lenger tid enn tre dager, jf. strprl. § 42, bør endres slik at plikten først inntreter etter en uke. Kristiansand byrett uttaler:

«Kravet synes unødig kort sett i relasjon til at dommen faktisk skal skrives og ferdiggjøres. Det skal også berammes et rettsmøte til domsavsigelse for tre ofte opptatte personer, og til det tidspunkt må domsutkastet være ferdig. Tidspunkt for domsavsigelse må også tilpasses dommernes øvrige rettsmøter og gjøremål. Praksis viser at kravet ikke alltid etterleves, og da må man vurdere hensiktsmessigheten av et slikt krav. Poenget må være at domskonferansen avholdes umiddelbart etter hovedforhandling, og at dommen avsies så raskt det lar seg gjøre. Dersom man vil ha en tidsfrist bør man i alle fall sette en uke.»

Oslo byrett påpeker at det også går for lang tid før dommen kommer frem til ankeberettiget påtalemyndighet og uttaler:

«Etter det jeg kjenner til kan det for øvrig også være et problem at det går for lang tid før dommen forkynnes for ankeberettigede påtalemyndighet, i tilfelle der dette er statsadvokaten (eller riksadvokaten). Etter straffeprosessloven § 310, 3. ledd løper ankefristen fra den dag dommen har kommet inn til kontoret. For at ikke tiden som går med fra politiet har mottatt dommen til den er mottatt hos statsadvokaten skal være et forsinkende element, bør det overveies om ikke ankefristen bør kunne løpe fra det tidspunkt hvor dommen er mottatt av politiet. En slik regel vil ganske sikkert bidra til at det i politi- og påtalemyndighet etableres effektive forsendelsesrutiner».

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) anfører at ordningen med at dommer kan sendes på sirkulasjon mellom dommerene for undertegning, medfører unødvendige forsinkelser.

3.4.2 Departementets vurdering nå

3.4.2.1 Hvordan bør forkynnelsen av straffedommer foregå?

Høringen har styrket departementet i synet på at det er behov for å endre forkynnesreglene.

Et flertall av høringsinstansene mener at siktede i større grad enn i dag bør innkalles til forkynnelse av dom, men at det bør åpnes for både forkynnelse ved domsavsigelse (domsforkynnelse) og for fremmøteforkynnelse, slik departementet foreslo i høringsbrevet. Det er etter departementets mening behov for fleksible regler om forkynnelse, slik at retten fritt kan velge den forkynnesmåten som passer best i den enkelte saken. Fremmøteforkynnelse kan være et nyttig alternativ til de forkynnesmåter vi har i dag. Departementet foreslår etter dette en ny § 159 a i domstolloven om forkynnelse av straffedommer ved domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse.

Domsforkynnelse skal etter forslaget gå ut på at retten innkaller den siktede til domsavsigelse hvor dommen samtidig skal forkynnes. Fremmøteforkynnelse vil si at siktede uavhengig av domsavsigelsen innkalles for å få dommen forkynt - enten ved rettens kontor eller et annet sted, for eksempel ved lensmannskontoret på hjemstedet.

Ved den nærmere utformingen av reglene bør det legges vekt på å finne frem til ordninger som er enkle å praktisere, slik at de kan virke tidsbesparende. Samtidig må man sikre at rettssikkerheten for den siktede blir ivaretatt.

Departementet har etter en nærmere vurdering kommet til at det som regel ikke er hensiktsmessig å innkalle siktede til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse, der innkallingen må skje i ettetid. Postforkynnelse eller stevnevitneforkynnelse vil da som regel være like hensiktsmessig. Innkalling til forkynnelse skal derfor etter forslaget som hovedregel foretas i det rettsmøtet der saken tas opp til doms. Men unntaksvis bør retten på et senere tidspunkt kunne velge å innkalle siktede til domsavsigelse med domsforkynnelse. Det vil som regel heller ikke være hensiktsmessig å endre tidspunktet for domsforkynnelse i ettetid. Departementet har videre kommet til at det ikke er behov for å gi nærmere regler om hva som skal skje ved forfall, om kjæremålsadgang eller om at en dommer kan avsi dommen ved opplesning alene. Fristen skal etter forslaget løpe fra forkynnelsen og problemer knyttet til forfall osv. kan løses etter fristoppreisningsbestemmelsen i straffeprosessloven § 318. Lovforslaget blir dermed enklere enn det forslaget som ble sendt på høring.

Lovgivningen om forkynnelse bør ikke legge for stramme bånd på domstolene. Offentlig domsavsigelse der siktede innkalles (domsforkynnelse), bør derfor bare være et alternativ og ikke fremholdes som en hovedregel. Men domstolen bør på den annen side ikke volde unødig arbeid for politiet, unødige ulemper for siktede eller forsinkelser i straffesakskjeden. Dersom forkynnelse ved domsavsigelse vil medføre lang reise eller lang ventetid for de involverte, bør som regel en annen forkynnesmåte nyttes. Dersom retten velger å avsi dommen på annen måte enn i et rettsmøte der siktede er pålagt å møte (domsforkynnelse), vil det ofte ha mest for seg at domstolen selv foretar forkynnelsen av dommen ved fremmøteforkynnelse eller postforkynnelse. Forkynnelse ved oversendelse til stevnevitnet eller politiet bør bare skje der det ikke lykkes å forkynne dommen ved domsavsigelse, fremmøteforkynnelse eller postforkynnelse.

Fremmøteforkynnelse bør kunne nyttes selv om det allerede ved innkallingen er klart at siktede ikke kan eller ikke vil møte. For at ankefristen skal løpe fra tidspunktet for fremmøteforkynnelse bør da kopi av dommen med opplysning om utgangspunktet for ankefristen sendes siktede og dennes forsvarer. Selv om siktede ikke har anledning til å møte, for eksempel fordi han vil oppholde seg i utlandet på forkynneestidspunktet, vil han som regel ha anledning til å gjøre seg kjent med dommen via post, ved å få den oversendt på faks eller på andre måter. Retten bør således fastsette et forkynneestidspunkt også i disse sakene. Departementet vil da særlig fremheve at etterfølgende forkynnelse av dommer i utlandet er ressurskrevende og tar gjerne lang tid.

Departementet går ikke inn for at forsvareren skal kunne vedta forkynnelse på vegne av sin klient. Det er ingen ting i veien for at forsvareren sørger for at siktede undertegner på en kvitteringsslipp for postforkynnelse. Dersom forsvareren selv skulle kunne vedta forkynnelse, vil det fortsatt være uklart om siktede har fått kjennskap til dommen. Parallellen til sivile saker, hvor en part velger å opptre i rettergangen ved en fullmektig, kan neppe trekkes sær-

lig langt. Det vil heller ikke være noen fornuftig bruk av ressurser om forsvaren skal pålegges å oppspore siktede for å forkynne dommen for denne.

Flere høringsinstanser har gitt uttrykk for at det er vanskelig å avsi dom innen den tre-dagers fristen som gjelder i dag. Departementet har forståelse for at det i meddomsrettssaker fra tid til annen kan være vanskelig å avsi dom innen tre dager der rettsmøter er berammet tett. Som målsetting er denne fristen likevel realistisk for de fleste saker. Dersom det skulle gå lenger tid enn tre dager, er domstolene bare pålagt å gi en begrunnelse for årsaken til dette. Det vil være et galt signal å endre området for begrunnelsesplikten fra tre dager til en uke, slik som enkelte høringsinstanser har foreslått.

Oslo byrett foreslår at ankefristen for påtalemyndigheten skal kunne begynne å løpe selv om dommen ikke har kommet frem til den ankeberettigede. Arbeidsgruppe II i Prosjekt hurtigere straffesaksavvikling går inn for en endring i denne retningen. Dette forslaget vil i løpet av kort tid bli sendt på høring. Forslaget fra Agder lagmannsrett om avvikling eller innsnevring av adgangen til å avsi dommer ved sirkulasjon vil bli vurdert nærmere i departementet og eventuelt sendt på høring.

Departementet viser for øvrig til forslaget om ny § 159 a i domstolloven og endring av straffeprosessloven §§ 42 og 43, samt merknader til forslagene i pkt. 9.2 og 9.4 nedenfor.

3.4.2.2 *Bør adgangen til å pågripe siktede utvides?*

Departementet foreslår at en siktet som ikke møter til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse som han er innkalt til, skal kunne pågripes. Siden departementet i pkt. 3.5 nedenfor går inn for at en dom i slike tilfeller skal kunne regnes som forkynt selv om siktede ikke møter, vil det riktig nok sjelden være behov for å benytte seg av en slik mulighet. En hjemmel for pågripelse vil likevel kunne bidra til å understreke møteplikten og til å opprettholde respekten for denne. Selv om siktedes oppmøte ikke er nødvendig for at ankefristen skal begynne å løpe, vil det være en fordel om siktede møter. Retten slipper da å sende et eksemplar av dommen pr. post, og man unngår at dommen blir rettskraftig uten at siktede er gjort kjent med dommens innhold.

Der siktede ikke er innkalt til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse, må dommen forkynnes på vanlig måte. Tallmaterialet for Oslo byrett kan indikere at det på landsbasis fortsatt vil være ca. 1500 dommer pr. år som må forkynnes på ordinær måte, enten fordi siktede ikke møtte under hovedforhandlingen eller fordi det unntaksvis ikke var mulig å fastsette noe tidspunkt for domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse før hovedforhandlingen ble avsluttet.

Erfaring har vist at det kan gå lang tid før en dom blir forkynt i slike tilfeller, jf. pkt. 3.1 ovenfor. En siktet som ikke møter i retten, vil formentlig heller ikke respondere på postforkynnelse og kan være uten fast bopel eller av andre grunner vanskelig å få tak i.

For å lette stevnevitnenes og politiets arbeid med forkynnelsene av dommer ytterligere, foreslår departementet at siktede skal kunne pågripes for å få gjennomført en forkynnelse, også i andre tilfeller enn der siktede er innkalt til forkynnelse. Det er imidlertid et vidtgående tiltak å pågripe noen for å forkynne en dom, og de nærmere vilkår bør av den grunn være strenge. Depar-

temmentet foreslår derfor at pågripelse først kan besluttes når det er gått mer enn en måned siden dom ble avsagt, uten at forsøk på å forkynne dommen på annen måte har lykket.

Pågripelse forutsetter at man finner siktede. Dersom man gjør det, vil også dommen kunne forkynnes for ham. Men siden dommen ikke trenger være for hånden, kan det likevel være et behov for å pågripe vedkommende. Det kan for eksempel hende at en domfelt med uforkynte dommer kommer i kontakt med politiet i ulike andre sammenhenger (innbringelse, identitetskontroll e.l.). Dersom vedkommende da skulle være etterlyst for pågripelse, vil polititjenestemennene kunne få opplysninger om dette ved å foreta en rutinemessig registersjekk. Det kan også være at politiet har så pass god oversikt over det kriminelle miljøet på stedet, at vedkommende tjenestemann allerede er kjent med at siktede er ettersøkt. Departementet viser her til erfaringene med INKSYS ved Oslo politidistrikt, der alle innbrakte personer automatisk kontrolleres opp mot bl.a. et register over uforkynte dokumenter. Departementet merker seg også de erfaringer som Oslo politidistrikt har hatt med «blålappene», omtalt ovenfor under pkt. 3.1. Nesten samtlige siktede som får vite av politiet at de kan bli «etterlyst», tar kontakt med stevnevitnekontoret.

Departementet viser for øvrig til forslaget til endring av straffeprosessloven §§ 85 og 88, samt merknader til forslagene i pkt. 9.4 nedenfor.

3.5 Ankefristens løp der siktede ikke møter til doms- eller fremmøteforkynnelse

3.5.1 Høringsinstansenes syn

Høringsinstansene har ulike oppfatninger om hvorvidt ankefristen skal kunne begynne å løpe selv om siktede ikke møter til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse.

De fleste høringsinstanser går imot at en endring skal gjelde for saker som er fremmet i tiltaltes fravær med hjemmel i straffeprosessloven § 281. *Riksadvokatengår imot og Politiembetsmennenes Landsforening* setter spørsmålsteget ved en slik regel, begge med henvisning til den europeiske menneskerettskonvensjon. *Riksadvokaten* uttaler:

«Etter riksadvokatens syn vil det være å drive effektiviseringen for langt å la ovenstående avsigelses- og forkynningsregler komme til anvendelse på uteblivelsessaker etter straffeprosessloven § 281. En rettergangsordning hvor en person kan ende opp med en rettskraftig dom på fengsel i ett år, alene basert på et varsel i stevning til hovedforhandling, vil neppe fremstå som 'rettferdig', jf. menneskerettsloven av 21. mai 1999, jf. EMK art. 6 (1).»

I tillegg går *Agder lagmannsrett (Bugge Nordén)*, *Borgarting lagmannsrett*, *Oslo byrett*, *Trondheim byrett*, *Kristiansand byrett*, *Fredrikstad byrett*, *Asker og Bærum herredsrett*, *Nord-Troms herredsrett*, *sorenkriveren i Halden* og *sorenkriveren i Stjør- og Verdal* mot at ankefristen skal løpe i disse tilfellene.

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) uttaler:

«Når siktede ikke er til stede ved hovedforhandlingen og kan gis behørig informasjon om domsavsigelsen og forkynnelsen, blir dette ikke til-

strekkelig betryggende. Dommen bør i disse tilfellene forkynnes ved politiet.»

Oslo byrett går generelt imot at ankefristen skal kunne begynne å løpe der siktede ikke møter til forkynnelse, men peker på at betenkeligheter særlig gjør seg gjeldende når siktede ikke har vært til stede ved hovedforhandlingen:

«Problemer oppstår særlig i uteblivelsessaker hvor saken fremmes med hjemmel i strpl § 281. Her måtte man eventuelt i innkallingen til hovedforhandling gjøre oppmerksom på at med mindre tiltalte foretar seg dette eller hint, anses den dom som eventuelt blir avsagt, som forkynt. Men også i slike regler måtte det legges inn forbehold for gyldig forfall, hvilket igjen kan skape usikkerhet om dommens rettskraft, endog lenge etterpå, f.eks hvor det er avsagt betinget dom.»

Nedre Romerike herredsrett, Romsdal sorenskriverembete, Hordaland statsadvokatembeter, Bodø politidistrikt, Politiet i Asker og Bærum og Oslo politidistrikt går derimot inn for at ankefristen skal løpe også i uteblivelsestilfellene, sistnevnte med en viss reservasjon.

Romsdal sorenskriverembete uttaler:

«For vår del ser vi det som formålstjenlig at disse nye reglene som her foreslås også kan komme til anvendelse i uteblivelsessaker som fremmes etter straffeprosessloven § 281. Særlig store betenkeligheter ved dette skulle det ikke være når siktede ved innkallingen til hovedforhandlingen er gjort oppmerksom på at tidspunkt m.v. for domsavsigelse eller forkynnelse - med utgangspunkt også for ankefristen - vil kunne bli fastsatt ved avslutningen av hovedforhandlingen, slik også departementet forutsetter.»

Oslo politidistrikt uttaler:

«Det ligger i sakens natur at de tiltalte som ikke engang møter opp til hovedforhandlingen, hører med til de personer det er vanskeligst å forkynne dommen for etter dagens regler. I utgangspunktet bør man derfor ha en ordning som også fanger opp denne gruppen. En tenkelig løsning kunne være å innføre en plikt for tiltalte til å gjøre seg kjent med om det er avsagt dom eller ikke, og at rettsmiddelfristen løper fra det tidspunkt han kunne gjort seg kjent med dommen. Oslo politidistrikt ser at en ordning som dette er vidtgående i forhold til dagens regelverk, men reiser spørsmål om i hvert fall ikke f.eks. saker der kun bot og/eller inndragning blir idømt, bør underkastes en regel som skissert.»

Har den siktede vært til stede i det rettsmøte der tidspunkt for domsavsigelse og forkynnelse er fastsatt, mener derimot de fleste høringsinstansene at ankefristen kan begynne å løpe selv om siktede ikke møter opp til forkynnelse. Dette gjelder for *Borgarting lagmannsrett, Agder lagmannsrett (Bugge Nordén), Indre Follo herredsrett, Nedre Romerike herredsrett, Asker og Bærum herredsrett, Nord-Troms herredsrett, sorenskriveren i Halden, sorenskriveren i Solør, Senja sorenskriverembete, riksadvokaten, Hordaland statsadvokatembeter, Troms og Finmark statsadvokatembeter, Bergen politidistrikt, Asker og Bærum politidistrikt, Oslo politidistrikt, Den Norske Advokatforening, arbeidsgruppene for raskere straffesaksavvikling og Politiembetsmennenes Landsforening.*

Indre Follo herredsrett uttaler at:

«... det foreligger et klart behov for endringer i den retning som er foreslått. Hensynet bak kravet til forkynnelse av dom og at ankefristen først fra dette tidspunkt begynner å løpe, er å sikre en viss notoritet for at den som blir domfelt faktisk er gjort kjent med dommen og har fått anledning til å nytte rettsmiddel. Når situasjonen er den at tiltalte er tilstede under hovedforhandlingen og blir gjort kjent med at det i løpet av kort tid, i praksis 1-2 uker, vil bli avsagt dom, har han ikke det samme behov for å få dommen forkynt på tradisjonelt vis. De endringer som forslaget legger opp til, synes imidlertid å være unødig kompliserte. Det bør være tilstrekkelig om tiltalte under hovedforhandlingen blir gjort kjent med et tidspunkt for domsavsigelse eller forkynnelse på et bestemt sted, samtidig som dommen sendes vedkommende i vanlig post om han ikke møter. Om tiltalte ikke møter, bør fristen uansett begynne å løpe. Dersom det viser seg at tiltalte hadde gyldig forfall, bør spørsmålet løses etter straffeprosessloven § 318 i tilfelle anke erklæres etter at ankefristen er ute.»

Den Norske Advokatforening uttaler at:

«siktete/tiltalte normalt ønsker at det allerede når saken tas opp til doms, fastsettes tid og sted for domsavsigelse eller forkynnelse, i stedet for at politi eller lensmenn kommer uanmeldt til bopel eller arbeidsplass.

På denne bakgrunn har vi ikke innvendinger mot de foreslåtte endringene når det gjelder forkynnelse av dom.»

Nord-Troms herredsrett gir uttrykk for en viss tvil og uttaler at:

«Tvilen knytter seg til om det er rimelig i straffesakssammenheng å innføre uteblivelsesvirkninger som dette, spesielt fordi man ofte har med personer å gjøre som har liten styring over eget liv og som lett havner på fylla i stedet for å møte i retten».

Foruten de høringsinstanser som er kritisk til at det overhodet bør gjøres noen endringer i reglene om forkynnelse av dommer, dvs. *Agder lagmannsrett (Christiansen)*, *Trondheim byrett* og *sorenskriveren i Stjør- og Verdal*, går også *Oslo byrett* imot forslaget om at ankefristen skal begynne å løpe der siktede ikke møter ved forkynnelsen. Denne høringsinstansen uttaler:

«De regler som nå er foreslått i § 310 virker imidlertid svært kompliserende, og frarådes på det bestemtteste. Den tiltalte som møter ved hovedforhandlingen, vil regelmessig møte også ved domsavsigelsen. I allfall vil han være relativt lett å få fatt i, jf at retten og p.m. nå har fått ferske opplysninger om hans bopel/tilholdssted, jf strpl § 90.»

3.5.2 Departementets vurdering nå

Departementet mener fortsatt at det er et klart behov for at ankefristen skal kunne begynne å løpe når den siktede ikke møter opp til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse. Erfaringer fra Oslo byrett og Stevnevitnekontoret i Oslo tyder riktignok på at de fleste som er innkalt til domsavsigelse, eller senere har fått beskjed om å ta kontakt med politiet, allerede etter någjeldende reglene faktisk møter opp. De som ikke møter opp, påfører likevel stevnevitnene et unødvendig og omfattende ekstraarbeid. Det vil dessuten kunne gå unødig lang tid før dommen blir forkynt i disse sakene.

Fordelene med ordningen må holdes opp mot eventuelle ulemper og vurderes i forhold til Norges internasjonale forpliktelser. Det er lite heldig om et stort antall dommer blir rettskraftige uten at siktede er gjort kjent med dommens innhold. Hvor store disse og øvrige betenkeligheter er, vil bero på den nærmere utformingen av reglene.

Dersom siktede kort tid i forveien er blitt innkalt til domsavsigelse eller forkynnelser og har fått informasjon om ankefristen og om plikten til å møte, og dessuten får dommen tilsendt pr. post om han ikke møter, er ikke betenkelighetene særlig store. Det kan likevel tenkes at den siktede unnlater å møte fordi han har en sikker mening om hva resultatet vil bli, og så viser det seg at dommen er vesentlig strengere enn han regnet med. Retten idømmer for eksempel en vesentlig strengere straff enn påtalemyndigheten nedla påstand om, eller domfeller for forhold som påtalemyndigheten nedla påstand om frifinnelse for. Det kan også tenkes at den siktede hadde en god grunn for å ikke møte, f.eks. sykdom. Et regelverk som skal ta tilstrekkelig hensyn til disse mothensynene vil lett kunne bli komplisert.

Departementet har kommet frem til at det må være et minstekrav at den siktede har fått innkalling til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse i retten. Har han ikke det, bør ikke ankefristen kunne begynne å løpe. Selv om problemet med å få dommen forkynt formentlig er størst i de saken som har blitt fremmet i tiltales fravær etter straffeprosessloven § 281, finner departementet det ikke forsvarlig å la en endring omfatte denne sakstypen.

Også der en sak fremmes i tiltaltes fravær, har siktede fått tiltalebeslutning og innkalling til hovedforhandling forkynt for seg. At han likevel ikke møtte, kan skyldes en ren forglemmelse, f.eks. fordi forkynnelsen har skjedd flere måneder i forveien. Det kan også være at siktede aldri har fått vite om forkynnelsen, f.eks. fordi den har skjedd for et husbandssmedlem (jf. domstolloven § 169 første ledd).

Man har heller ingen garanti for at mottakeren av et dokument har full forståelse av hva det innebærer. Det kan oppstå misforståelser, for eksempel fordi den siktede har språkproblemer, lesevansker eller rusproblemer eller fordi han av andre grunner i liten grad klarer å ivareta sine interesser.

I uteblivelsessakene vil dessuten en ankefrist som automatisk begynner å løpe, kunne skape ekstra stor uklarhet om rettskraftstidspunktet. Selv om domfelte ikke hadde gyldig forfall til domsavsigelsen, kan det være at vedkommende hadde gyldig forfall til hovedforhandlingen og dermed innen ankefristens utløp kunne kreve ny hovedforhandling etter strprl. § 282 første ledd. Passiviteten har allerede i dag en vesentlig rettstapsvirkning. Retten til anke vil i en slik situasjon være en ekstra viktig rettsikkerhetsgaranti som bidrar til at systemet med «uteblivelsesdom», med tap av rett til ny behandling, kan forsvares.

Departementet er etter dette enig med riksadvokaten og Politiembetsmennens Landsforening i at norsk rett lett ville kunne komme i konflikt med kravet til en rettferdig rettergang etter den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 1 om også de saker der siktede ikke var til stede under hovedforhandlingen, skulle omfattes.

Departementet foreslår at når ankefristen skal begynne å løpe uten at siktede har fått forkynt for seg på tradisjonelt vis, skal den ikke løper fra domsav-

sigelse, men fra det tidspunktet siktede var innkalt til doms- eller fremmøteforkynnelse. Forutsetningen for at ankefristen skal begynne å løpe uten at siktede har møtt til doms- eller fremmøteforkynnelse, er at siktede har fått innkalling med rettleidning i det rettsmøte der saken tas opp til doms.

Departementet er videre enig med de høringsinstansene som har gitt uttrykk for at problemer knyttet til gyldig forfall heller bør løses ved at det kan gis fristoppreisning. Ankefristen bør derfor løpe fra tidspunktet for domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse, selv om siktede hadde gyldig forfall. Det følger allerede av straffeprosessloven § 318 at også dommer som er rettskraftige kan ankes. Ankeinstansen vil på nærmere vilkår kunne gi fristoppreisning (dvs. se bort fra at ankefristen er oversittet). Slik anke har likevel ikke oppsettende virkning med mindre ankeinstansen beslutter dette, jf. straffeprosessloven § 452 annet ledd.

Gjeldende regelverk gir tilstrekkelig trygghet for at en siktet som hadde gyldig forfall, får anledning til å inngi anke etter at hindringen er falt bort. For å kunne fange opp de særlige situasjoner som kan oppstå der siktede ikke er blitt kjent med innholdet i dommen før etter, eller like før ankefristens utløp, foreslår departementet dessuten å utvide adgangen til å gi fristoppreisning. Der ankefristen har begynt å løpe selv om siktede ikke var til stede, kan ankeinstansen tillate at anken tas under behandling dersom særlige grunner tilsier at domfelte bør få anken prøvd.

Departementet finner at den ordning som nå blir foreslått, ikke kommer i konflikt med den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK). Etter EMK tilleggsprotokoll nr. 7 artikkel 2 nr. 1 skal enhver som er kjent skyldig av en domstol for en straffbar handling, ha rett til å få skyldspørsmålet eller straffutmålingen overprøvd av en høyere domstol. Departementet legger da vekt på at siktede skal ha mottatt innkalling i retten, i praksis relativt kort tid i forveien, og dommen skal bli sendt både til den adresse som siktede oppga i retten, og til forsvareren. Særlig legger departementet vekt på den sikkerhetsventil som etableres ved adgangen til å få fristoppreisning. En ordning som den foreslåtte vil heller ikke være i strid med kravet om rettferdig rettergang etter EMK art 6 nr 1.

Departementet viser for øvrig til forslaget om endring av straffeprosessloven §§ 310 og 318, samt til merknader til forslaget i pkt. 9.4 nedenfor.

4 Utvidelse av forhørsrettens domskompetanse

4.1 Gjeldende rett og forslaget i høringsbrevet

Etter straffeprosessloven § 248 kan dom avsies i forhørsrett. Dette er en forenklet behandlingsmåte av straffesaker, også kalt summarisk pådømmelse, som forutsetter at særskilte vilkår er oppfylt. Et hovedvilkår er at den siktede har avgitt en uforbeholden tilståelse. Hvis den siktede ikke husker hva som har skjedd, for eksempel fordi han var beruset, er tilståelsen ikke uforbeholden. Dermed kan saken som hovedregel ikke behandles i forhørsretten.

Dom i forhørsrett har størst praktisk betydning der påtalemyndigheten mener at forelegg på bot ikke er en tilstrekkelig streng reaksjon, eller det gjelder forhold som ikke kan straffes med bot og saken av den grunn ikke kan avgjøres ved forelegg. Det kan ikke vedtas forelegg på betinget eller ubetinget fengselsstraff, eller på samfunnstjeneste.

Av praktiske grunner er det i § 248 første ledd tredje punktum fastslått at overtredelser av vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. § 31 (føring av motorvogn i påvirket tilstand), kan pådømmes selv om siktede ikke gir en uforbeholden tilståelse, men innen retten erklærer seg skyldig. Unntaket ble innført ved lov 16. juni 1989 nr. 68, og skulle bidra til en raskere straffesaksavvikling.

I brev 29. oktober 1996 til departementet foreslo sorenskriveren i Heggen og Frøland å utvide unntaket i § 248 tredje ledd til å omfatte overtredelser av vegtrafikkloven § 24 første ledd, jf. § 31 om kjøring uten gyldig førerkort/kompetansebevis. Det ble vist til at en slik adgang er praktisk når en person uten førerkort har kjørt i påvirket tilstand, og ikke husker noe fra kjøringen. Da virker det unaturlig at bare promillekjøringen kan pådømmes i forhørsretten, og ikke kjøringen uten gyldig førerkort.

Til forslaget bemerket departementet i høringsbrevet at det i saker der den siktede har kjørt bil i påvirket tilstand vil være enkelt å konstatere om vedkommende også har kjørt uten gyldig førerkort (§ 24 første ledd første punktum). Derimot kunne det være mer problematisk å konstatere dette når føreren hadde gyldig førerkort, men ikke hadde det med seg (annet punktum).

4.2 Høringsinstansenes syn

Et stort flertall av høringsinstansene som har avgitt realitetsuttalelse, stiller seg positive til forslaget. Disse er *Agder lagmannsrett, Oslo byrett, Asker og Bærum herredsrett, Indre Follo herredsrett, Nedre Romerike herredsrett, Trondheim byrett, Romsdal sorenskriverembete, Indre Sogn sorenskriverembete, Heggen og Frøland sorenskriverembete, sorenskriveren i Solør, Senja sorenskriverembete, sorenskriveren i Stjør- og Verdalen, sorenskriveren i Namdal, riksadvokaten, Hordaland statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Troms og Finmark statsadvokatembeter, Kristiansand politidistrikt, Bergen politidistrikt, Bodø politidistrikt, Oslo politidistrikt, Trondheim politidistrikt, Politiet i Asker og Bærum, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Politiembetsmennens Landsforening og Den Norske Advokatforening.*

For eksempel uttaler *Oslo byrett*:

«Det er liten mening i at påtalemyndigheten i saker om promillekjøring uten gyldig førerkort skal måtte velge mellom å frafalle siktelsen for kjøring uten gyldig førerkort og å fremme saken for meddomsrett. Det er gjennomgående meget enkelt å konstatere om kjøringen har funnet sted uten gyldig førerkort».

Følgende høringsinstanser går imot forslaget: *Nord-Troms herredsrett, Hadeland og Land sorenskriverembete, sorenskriveren i Inderøy og sorenskriveren i Halden*. Begrunnelsen er et det ikke er særlig behov for en slik endring.

Av dem som støtter forslaget, går *Indre Sogn sorenskriverembete, riksadvokaten og Oslo politidistrikt* inn for at utvidelsen ikke bør begrenses til de tilfeller der kjøring uten førerkort skjer sammen med promillekjøring, mens *sorenskriveren i Solør, sorenskriveren i Stjør- og Verdal og Oslo statsadvokatembeter* går inn for en slik begrensning.

For eksempel uttaler *riksadvokaten*:

«Etter riksadvokatens syn bør endringen likevel ikke reserveres for tilfeller av idealkonkurrens. Det finnes en del personer som jevnlig kjører uten førerkort, og som etter hvert er bøtelagt så mange ganger at fengsel må anvendes. Ofte vil disse sakene omfatte flere tilfeller av slik kjøring. Pådømmelse bør kunne skje på grunnlag av en skylderkjenneelse, hvis siktede i retten ikke kan huske tilfellene fra hverandre. Grunnvilkåret om at pådømmelsen må være ubetenkelig gjelder også her, og vil bl.a. påvirkes av hvem som har observert siktede kjøre og hvor sikker observasjonen er.»

4.3 Departementets vurdering nå

Høringen har styrket departementet i synet på at unntaket fra kravet om uforbeholden tilståelse bør utvides så det også gjelder for kjøring uten førerkort. Det vil da være tilstrekkelig at siktede sier seg straffeskyldig og samtykker i pådømmelse, og at retten ikke finner slik pådømmelse betenkelig. Særlig er det behov for et slikt unntak når den siktede både har kjørt med promille og uten førerkort, slik departementet foreslo i høringsbrevet. Men departementet har kommet til at unntaket bør gjøres mer omfattende.

Departementet foreslår at det gjøres unntak fra kravet om uforbeholden tilståelse ved kjøring uten førerkort i alminnelighet, slik riksadvokaten tar til orde for i sin høringsuttalelse.

Dom i forhørsrett uten uforbeholden tilståelse bør, som departementet ga uttrykk for i Ot.prp. nr. 79 (1988-89), være forbeholdt saker hvor siktedes skyld er på det rene. Unntaket for promillekjøring er begrunnet med at de foreliggende bevis ofte er klare, selv om siktede ikke klarer å erindre kjøringen eller alkoholinntaket.

Kjøring uten førerkort kan ha skjedd ved samme anledning som promillekjøring. Men det kan også være at siktede har kjørt i edru tilstand, men har kjørt så ofte uten førerkort at han ikke klarer å holde de enkelte overtredelser fra hverandre, og følgelig heller ikke kan gi noen uforbeholden tilståelse i retten.

Uansett vil det sjelden være tvil om at den siktede har kjørt uten førerkort. Det vil som regel foreligge rapporter fra polititjenestemenn om at vedkom-

mende har kjørt, samt utskrift fra førerkortregisteret. Subsumsjonen vil vanligvis også være uproblematisk.

For kjøring uten førerkort er det isolert sett sjelden aktuelt å reagere med annet en bot. Forelegg på bot kan siktede allerede i dag velge å vedta, uten noen uforbeholden tilståelse. Dersom siktede også er siktet for andre forhold, vil imidlertid en samlet behandling være mest hensiktsmessig, såvel for siktede som for rettsvesenet. Hvis forholdene samlet bør avgjøres med annen straff enn bot, kan forelegg ikke utferdiges. Har siktede gitt en uforbeholden tilståelse for de øvrige forholdene, vil resten av saken ligge til rette for forhørsrettsbehandling. Da er det upraktisk om ikke kjøringen uten gyldig førerkort kan pådømmes samtidig fordi siktede ikke kan gi en uforbeholden tilståelse for dette forholdet.

Selv om det ikke er noe stort merarbeid å utstede særkilt forelegg, må det påses at den samlede reaksjon ikke blir strengere selv om noen av forholdene avgjøres ved forelegg og noen ved dom i forhørsrett. Ilagt forelegg for forhold som ble begått før en dom blir avsagt, skal det tas hensyn til ved utmålingen av straffen for de andre forholdene, jf. straffeloven § 64 første ledd. Ved en generell kompetanseutvidelse vil det bli mindre komplisert å etterleve disse straffutmålingsprinsipper.

Departementet har vurdert om vegtrafikkloven § 24 første ledd annet punktum bør tas med i kompetanseutvidelsen. Denne bestemmelsen gjelder tilfeller hvor føreren innehar gyldig førerkort, men ikke har det med seg. For slike overtredelser reageres det imidlertid vanligvis ikke med straff, men med et gebyr, som for tiden er stort kr 500, jf. vegtrafikkloven § 31 siste ledd, jf. § 31 a, jf. forskrift 17. september 1993 nr. 855. Men unntaksvis kan det være aktuelt å forfølge forholdet strafferettslig.

Ved brudd på § 24 første ledd annet punktum er bevissituasjonen en annen enn etter første punktum. Retten kan ikke avgjøre om siktede hadde førerkortet med seg ved å studere analyseresultat eller utskrift fra førerkortregisteret. At siktede ikke var i stand til å fremvise førerkortet på forespørsel, er heller ikke ensbetydende med at han ikke hadde det med seg (med mindre det i tillegg ble foretatt ransaking av bil og person). Det er likevel ubetenkelig å la kompetanseutvidelsen omfatte disse mer bagatellmessige overtredelser. Det gjelder særlig fordi retten under alle omstendigheter må finne at pådømmelse er ubetenkelig i det konkrete tilfellet. Departementet foreslår etter dette at også overtredelse av § 24 første ledd annet punktum omfattes av unntaket fra kravet om uforbeholden tilståelse.

Departementet viser for øvrig til forslaget til endring av straffeprosessloven § 248 og i lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer av straffeloven mv., og til merknader til forslaget i punkt 9.4 og 9.6 nedenfor.

5 Behandlingen av borgerlige rettskrav i ankeinstansen

5.1 Gjeldende rett og forslaget i høringsbrevet

Påtalemyndigheten kan fremme borgerlige krav, som springer ut av den samme handling som straffesaken gjelder, sammen med straffesaken dersom den berettigede begjærer det, jf. strprl. § 427. Den fornærmede kan alternativt selv fremme kravet etter § 428. Dette gjelder ikke bare for krav om erstatning eller oppreisning fra en direkte skadelidt, men også for andre borgerlige rettskrav som den fornærmede eller andre skadelidte kan fremme i straffesaken etter straffeprosessloven § 3. Eksempler på slike krav er et forsikringssselskaps regresskrav mot siktede, skadelidtes direktekrav mot et forsikringssselskap, erstatningskrav mot siktedes foreldre etter skadeserstatningsloven § 1-2, og krav om tap av arverett. Det vil gjerne være de samme bevis som skal føres i straffesaken som i den sivile saken. Prosessøkonomiske hensyn tilsier da at de borgerlige krav kan behandles sammen med straffesaken. Ordningen er også fordelaktig for fornærmede, som da ikke trenger å reise egen sivil sak.

Et borgerlig rettskrav endrer ikke karakter av å være et sivilt krav selv om det behandles sammen med straffesaken. Det vil dermed gjelde andre beviskrav enn for straff. Dersom en av partene ønsker å anke denne delen av en dom, skal anken normalt gå etter tvistemålslovens regler. (Dette innebærer bl. a. at ankefristen er lenger, en måned mot to uker etter straffeprosessloven).

I første instans kan retten bare nekte å behandle borgerlige krav dersom kravet er åpenbart ugrunnet, eller det vil være uforholdsmessig ulempe forbundet med å behandle kravet sammen med straffesaken, jf. straffeprosessloven § 427.

Spørsmålet om felles behandling av straffekrav og borgerlige krav er også aktuelt i ankeinstansen. Om felles behandling innebærer noen prosessøkonomisk fordel, beror på hvilke deler av straffesaken som skal behandles. Dersom anken gjelder bevisvurderingen og ankeinstansen derfor skal forta en helt ny behandling av saken, vil de samme hensyn gjøre seg gjeldende som for førsteinstansen. Dersom ankeinstansens behandling er begrenset til å vurdere lovtolkning, saksbehandlingsfeil eller straffutmåling, vil derimot en felles behandling kunne medføre at behandlingen av straffesaken blir mer vidløftig. Adgangen til å kreve at ankeinstansen behandler et borgerlig rettskrav sammen med straffesaken, reguleres av straffeprosessloven § 434, som lyder slik:

«Skal det ved anke eller gjenopptakelse i straffesaken foretas prøving av bevisene under skyldspørsmålet, kan partene kreve ny behandling også av de borgerlige krav. Begjæring om dette, med opplysning om de bevis som vil bli ført, må settes fram så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen.

Ellers prøves borgerlige krav så langt avgjørelsen umiddelbart beror på den avgjørelse som treffes i straffesaken. Ved anke over straffutmålingen, prøver ankeinstansen krav om forbrytelse av arverett etter

arveloven § 73 dersom kravet har vært pådømt av den underordnete rett.»

I *høringsbrevet* foreslo departementet at borgerlige rettskrav i lagmannsretten også skal kunne kreves behandlet ved begrenset anke. Forslaget bygget på et forslag fra daværende førstelagmann i Gulating, nå høyesterettsdommer Magnus Matningsdal. Begrunnelsen for forslaget var at begrensningen ikke hadde like gode grunner for seg etter at to-instansreformen ble iverksatt, og at det vil være prosessøkonomisk uheldig om lagmannsretten skal måtte behandle de borgerlige krav i en egen sak. Departementet viste for sin del til at det f. eks. kan være behov for å prøve oppreisningsnivået i en sak der det ellers bare er anket over straffutmålingen, og at den någjeldende begrensning kan føre til at noen erklærer fullstendig anke bare for å få prøvet også de borgerlige krav.

5.2 Høringsinstansenes syn

Alle høringsinstansene som uttaler seg, støtter en utvidelse av adgangen til å behandle borgerlige rettskrav sammen med straffesaken i ankeinstansen. Disse er *Agder lagmannsrett (Bugge Nordén)*, *Borgarting lagmannsrett*, *sorenskriveren i Halden*, *sorenskriveren i Namdal*, *Senja sorenskriverembete*, *sorenskriveren i Inderøy*, *Nedre Romerike herredsrett*, *riksadvokaten*, *Bergen politidistrikt*, *Bodø politidistrikt*, *Politiet i Asker og Bærum*, *Oslo politidistrikt*, *Politiembetsmennes Landsforening*, *Den Norske Advokatforening*, *arbeidsgruppe II i prosjekt hurtigere straffesaksavvikling*, *fylkesmannen i Nord-Trøndelag*, *Hordaland statsadvokatembeter* og *Troms og Finmark statsadvokatembeter*.

Flere av disse høringsinstansene gir likevel uttrykk for at adgangen bør begrenses.

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) mener forslaget i høringsbrevet går for langt. Lagmannsretten skal ved begrenset anke der lovanvendelsesfeil eller saksbehandlingsfeil er ankegrunn, ikke prøve selve bevisbedømmelsen. En realitetsbehandling av borgerlige rettskrav i disse sakene vil være et kompliserende fremmedelement. Adgangen til kumulasjon bør forbeholdes anker over straffutmålingen. Også ved anker over straffutmålingen bør man prøve å unngå at det må foretas en ny bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, ellers vil reaksjonsanker i realiteten kunne utvides til en fullstendig anke. Det vil f.eks. kunne skje der en domfelt mener at han ikke har foretatt handlingen, men ikke har fått fremmet sin fullstendige anke. Et alternativ er å begrense lagmannsrettens kompetanse til selve erstatningsutmålingen, men dette vil igjen kunne bli for snevert.

Borgarting lagmannsrett støtter forslaget, men uttaler at ankeforhandlingen vil kunne bli vesentlig mer tidkrevende enn i dag dersom retten skal få full kompetanse til å behandle borgerlige rettskrav i begrensede ankesaker. Instansen gir uttrykk for at det er vanskelig å vurdere om en utvidelse vil resultere i at en del sivile ankesaker ikke blir fremmet. En fordel med forslaget vil likevel være at fornærmede i større grad vil bli innstevnet som vitne, noe som vil kunne opplyse straffesaken.

Også *riksadvokaten* og *Politiembetsmennes Landsforening* gir uttrykk for at en utvidelse ikke bør gjelde ved anker over lovanvendelsen eller saksbehandling.

Oslo statsadvokatembeter uttaler at forslaget er formulert slik at alle krav etter straffeprosessloven § 3 kan kreves fremmet av partene og fornærmede uavhengig av ankegrunn. Denne instansen tar til orde for å begrense adgangen til å fremme krav mot tiltalte fra den direkte skadelidte, og slik at kravet bare skal kunne fremmes i ankesaker om straffutmåling. Det kan da være opp til ankeinstansen å avgjøre om kravet skal henvises til ankeforhandling sammen med straffespørsmålet.

Troms og Finnmark statsadvokatembeter gir derimot uttrykk for at det kan være behov for en vid adgang til å behandle borgerlige rettskrav i ankeinstansen og uttaler følgende:

«Hensynet til både tiltalte og fornærmede tilsier at borgerlige rettskrav bør kunne behandles av ankeinstansen uansett ankegrunn. Slik strpl. § 434 forstås utgjør for eksempel følgende faktum et problem: Det foreligger en tiltalebeslutning for overtredelse av strl. § 212 annet ledd annet straffalternativ, et forhold som vanligvis gir fornærmede rett til oppreisning. Dersom herreds/byretten domfeller for overtredelse av første straffalternativ, som i alminnelighet ikke gir rett til oppreisning, vil påtalemyndighetens anke over lovanvendelsen eller straffutmålingen ikke gi adgang til ny prøving av kravet, selv om anken fører frem».

Agder lagmannsrett gir uttrykk for at det også i Høyesterett kan være behov for å utvide adgangen til å behandle borgerlige rettskrav og uttaler:

«Selv om bevisførselen i Høyesterett ikke er umiddelbar, kan det tenkes tilfelle hvor det vil være hensiktsmessig å tillate behandling av borgerlige krav i tilknytning til en straffutmålingsanke, f. eks. når det oppstår spørsmål om å fastlegge et normalnivå for oppreisning. Jeg mener at en bestemmelse om dette derfor kan gjøres generell, men slik at det for ny behandling i Høyesterett kreves samtykke etter reglene i § 323.»

Denne høringsinstansen foreslår også at man presiserer i lovteksten at dersom ikke siktede samtykker, er det heller ikke ved bevisanker adgang til å fremme borgerlige rettskrav direkte i lagmannsretten. I juridisk teori har det vært en viss uenighet om dette.

5.3 Departementets vurdering nå

Departementet holder fast ved at adgangen til å behandle borgerlige rettskrav sammen med anke i straffesaker bør utvides. Departementet er likevel enig med de høringsinstansene som fremhever at det normalt ikke bør være adgang til å behandle borgerlige rettskrav der det bare er lovanvendelsen under skyldspørsmålet eller saksbehandlingen som skal prøves i anken over straffedommen. Selv om en fellesbehandling samlet sett vil være prosessøkonomisk mer gunstig enn to ankesaker, vil en ubegrenset kumulasjonsadgang kunne vanskeliggjøre og forsinke straffesaksavviklingen.

Det vil også være uheldig om en sterkt avgrenset straffutmålingsanke skal utvikle seg til en omfattende erstatningssak. De regler som gjelder for saksbehandlingen i første instans, jf. straffeprosessloven §§ 427 til 433, vil imidlertid også gjelde i ankeinstansen. Lagmannsretten kan dermed avslå å behandle det borgerlige rettskrav dersom dette medfører uforholdsmessig ulemper for avviklingen av straffesaken, jf. § 427 annet ledd.

Der det er anket over feil lovanvendelse under skyldspørsmålet eller saksbehandlingsfeil, vil ny behandling av borgerlige rettskrav gjerne nødvendiggjøre mer omfattende forhandlinger. Høringsuttalelsen fra Troms og Finmark statsadvokatembeter viser likevel at det kan tenkes tilfeller der felles behandling kan være hensiktsmessig. Departementet mener derfor at felles behandling ikke bør være avskåret i slike saker. Men det bør heller ikke gjelde noen ubegrenset rett til å få med det borgerlige kravet. Dette kan løses ved at ankeinstansen får kompetanse til å tillate at det borgerlige krav behandles sammen med straffesaken.

Departementet er videre enig med Agder lagmannsrett i at det ikke bør være ubegrenset adgang til å fremsette nye krav ved lagmannsrettsbehandlingen. Det er ingen grunn til at adgangen skal være videre enn om anken hadde blitt behandlet etter tvistemålsloven. Dette kan lovteknisk løses ved at en henvisning til tvistemålsloven §§ 366 og 367 tas inn i straffeprosessloven § 434.

Særregelen om at krav om fradømmelse av arverett kan behandles i ankesaken ved anke «over straffutmålingen», får mindre betydning når det åpnes for overprøving av borgerlige rettskrav også ved «straffutmålingsanker». Det vil ikke være særlig praktisk at lagmannsretten skal nekte å gi samtykke til at et slik krav skal behandles, med mindre felles behandling ville være til uforholdsmessig ulempe for utviklingen av straffesaken. En slik adgang har retten antagelig allerede i dag, siden § 427 også gjelder ved ankebehandlingen. Særregelen om tap av arverett kan derfor oppheves. Departementet kan heller ikke se at det er noe nevneverdig behov for særregelen for borgerlige rettskrav der utfallet beror direkte på utfallet i straffesaken når det uavhengig av ankegrunn åpnes for felles behandling ved begrenset anke. Også denne særregelen foreslås derfor sløyfet.

Straffeprosessloven § 434 gjelder også ved gjenopptakelse. Ved gjenopptakelse av straffesaker gjelder det ingen tidsfrist, mens det for gjenopptakelse av sivile saker gjelder visse absolutte frister. At en sak ikke lenger kan gjenopptas, gir den vinnende part en rettighet av materiell karakter. Det må derfor antas at vilkårene for gjenopptakelse av det borgerlige rettskravet følger av tvistemålsloven, selv om dom i sin tid ble avsagt etter straffeprosessloven. Dette bør presiseres i lovteksten.

Det bør videre fremgå av lovteksten at partene har anledning til å fortsette behandling etter tvistemålslovens regler der det borgerlige kravet ikke blir avgjort i straffesaken, jf. bl. a. Høyesteretts kjennelse inntatt i Rt. 2000 s. 416. Departementet foreslår at retten skal sørge for at melding om at kravet ikke avgjøres i straffesaken, blir forkynt for den som har krevd ny behandling av spørsmålet. Om parten ikke innen en måned krever fortsatt behandling av kravet, skal retten heve denne delen av saken. Fristens lengde samsvarer med den alminnelige anke- og kjæremålsfristen i sivilprosessen, og vil være tilstrekkelig lang. Sammen med melding om retten til fortsatt behandling, bør retten gi den veiledning som synes nødvendig, jf. merknader til forslaget i pkt. 9.4 nedenfor.

Departementet viser for øvrig til forslaget til endring av straffeprosessloven § 434 og merknader til forslaget i punkt 9.4 nedenfor.

6 Saksbehandlingen ved forenet behandling av straffesaker i lagmannsretten

6.1 Gjeldende rett og forslaget i høringsbrevet

Den generelle adgangen til å forene straffesaker fremgår av straffeprosessloven § 13. Bestemmelsen gjelder både i saker med én siktet og i saker med flere siktede. Den gjelder dessuten i ankeinstansen, jf. § 237. Etter at § 13 ble endret ved lov 3. mars 2000 nr. 13 er det ikke lenger noen plikt til å forene saker der vilkårene er oppfylt, og saker som tidligere er forent kan deles. Endringen skal bidra til en mer effektiv straffesaksavvikling.

Ved anke vil saksbehandlingen i lagmannsretten variere alt etter ankegrunn og ettersom noen av forholdene skal behandles med lagrette eller ikke. Dersom anken ikke omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, deltar kun tre fagdommere. Det skal likevel delta tre fagdommere og fire meddommere der det er anket over reaksjonsfastsettelsen i en sak som omfatter forbrytelse som kan medføre strengere straff enn fengsel i seks år (seks-års saker), jf. § 322. Dersom anken gjelder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i en slik sak, skal som hovedregel en lagrette avgjøre skyldspørsmålet, mens tre fagdommere og fire lagrettemedlemmer avgjør reaksjonsspørsmålet. Ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i andre saker deltar tre fagdommere og fire meddommere.

Dette skaper særlige problemer ved forening av flere forhold mot en og samme person, og ved forening av saker mot flere tiltalte. Adgangen til å forene og skille behandlingen reguleres av § 13, mens § 353 regulerer saksbehandlingen i juriesaker og § 332 saksbehandlingen i meddomsrettssaker. Selv om sakene er forent, må felles saksbehandling hjemles særskilt. De gjeldende regler åpner i prinsippet for felles behandling, men det er i mange tilfelle ikke regulert i loven hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde.

§ 353 ble vedtatt som ledd i to-instansreformen og lyder i dag slik:

«Er det anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for flere straffbare forhold som har vært forent i én sak, og anken for noen av dem skal behandles med lagrette, skal den for alle forholdene behandles med lagrette.

De forente saker skal likevel skilles slik at følgende saker ikke behandles med lagrette, med mindre det følger av § 352:

1. saker som gjelder ærekrenkelse,
2. saker som egner seg bedre for behandling for meddomsrett med fagkyndige meddommere.

Rettens avgjørelse etter nr. 2 kan ikke angripes ved kjæremål eller brukes som ankegrunn.

Gjelder en ankesak flere straffbare forhold, og det for enkelte av disse foreligger bevisanke som skal behandles med lagrette, mens det for andre forhold foreligger anke over andre sider ved dommen, skal de behandles ved samme ankeforhandling. Anken for de sistnevnte forholdene behandles av retten uten medvirkning av lagretten. Der-

som det blir tatt ut fire lagrettemedlemmer til å tiltre retten etter § 376 e første ledd, skal disse likevel delta ved avgjørelsen av reaksjonsspørsmålet og de øvrige spørsmål som der er nevnt for hele saken.

Omfatter anken spørsmål om overtredelse av straffelovens kapittel 8 eller 9 eller lov av 18 august 1914 om forsvarshemmeligheter, skal den i sin helhet behandles for meddomsrett.»

I høringsbrevet ble det foreslått et nytt fjerde ledd i § 353 som skulle klargjøre bestemmelsen. Forslaget var basert på forslag fra daværende førstelagmann i Gulating, nå høyesterettsdommer Magnus Matningsdal, og lød slik:

«Dersom herreds- eller byretten har forent behandlingen for flere personer til én sak, og anken vedrørende noen av de siktede etter reglene foran skal behandles med lagrette, kan lagmannsretten beslutte at ankeforhandlingen vedrørende andre siktede skal behandles samtidig dersom de er dømt eller siktet for forhold som behandles med lagrette. I dette tilfellet gjelder tredje ledd annet og tredje punktum tilsvarende. § 376 e gjelder selv om det avsies frifinnelsesdom for samtlige forhold som er behandlet med lagrette.»

I tillegg ble § 356 foreslått endret slik at ikke alle tiltalte skulle kunne utøve utskytingsrett.

Det ble fremhevet at prosessøkonomiske hensyn ofte taler for forening av fullstendige og begrensede anker, også i tilfeller med flere tiltalte. Det ble foreslått at adgangen til felles behandling skulle være fakultativ, slik at retten kan foreta en forening av sakene der det er hensiktsmessig med forening. Departementet ga også uttrykk for at det var behov for å avklare i lovteksten hvordan retten skal sammensettes i disse tilfellene.

6.2 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) er enig i at det bør overlates til lagmannsrettens skjønn om forening skal skje i saker med flere siktede, men går imot at meddommere skal delta ved straffutmålingen i større grad enn det som følger av § 332. Instansen uttaler at den er

«... i tvil om det er tilsiktet når utkastet til nytt § 353 fjerde ledd siste punktum synes å innebære at lagretteutvalg skal trekkes for å delta i behandlingen av straffutmålingsanken fra en medsiktet også i tilfelle hvor den gjelder forhold som isolert sett ikke skal behandles med meddommere iht § 332 første punktum.»

Denne høringsinstansen legger til grunn at det i dag er adgang til subjektiv kumulasjon også etter § 353 tredje ledd.

Agder lagmannsrett (Bugge Nordén) uttaler videre at det også kan oppstå uklare foreningsproblemer i ankesaker hvor noen forhold isolert skal behandles av meddomsrett, andre av fagdommere og uttaler:

«Toinstansutvalget har (NOU 1992:28 side 149 ...) forutsatt at sakene forenes. Jeg har gått ut fra at alle spørsmål i så fall skal behandles av den samlede rett, men at bestemmelsen om kvalifisert flertall i § 35 første ledd i så fall ikke kommer til anvendelse ved anke som er begrenset til lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Matningsdal (To-instansre-

formen side 116) er kritisk til forening. Det er muligens behov for en avklaring i § 332.»

Agder lagmannsrett (Christiansen) gir uttrykk for at det også i andre tilfeller enn høringsnotatet berører, er behov for lovendring i saker der flere siktede anker.

Borgarting lagmannsrett støtter hovedtrekkene i forslaget. Denne høringsinstansen gir uttrykk for at det kan være praktisk å få presisert adgangen til å forene blandede saker med flere tiltalte, selv om det ikke kan være særlig tvilsomt at det også i dag er slik adgang. Forslaget i høringsbrevet er likevel uklart når det i første punktum er begrenset til at de siktede «... er dømt eller siktet for forhold som behandles med lagrette».

Borgarting lagmannsrett uttaler videre at det er vel så viktig å få en klarere bestemmelse om bruken av legdommere ved behandling av reaksjonsspørsmålet og saksomkostningene i disse tilfelle, særlig der jursaken ender med en benektende kjennelse. I kommentarutgaven til Bjerke og Keiserud legges det opp til at straffutmålingsdomstolen sammensettes forskjellig, jf. bind II s 873, men dette praktiseres ikke av Borgarting lagmannsrett som uttaler:

«Man har her fulgt den praksis at selv om lagretten har avgitt en benektende kjennelse, lar man fire lagrettemedlemmer delta under den videre behandling enten det er en, to eller flere tiltalte - forutsatt at gjenværende del av saken gjelder lovbrudd som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 år. Det erkjennes at denne praksis er noe vanskelig å forene med forarbeidene og ordlyden i § 353 tredje ledd annet punktum. Det kan underhånden opplyses at lagdommer Bjerke som en av ovennevnte to forfattere, har uttalt at man i neste kommentarutgave vil endre kommentaren på dette punkt i overensstemmelse med lagmannsrettens praksis.»

Borgarting lagmannsrett ønsker etter dette en annen utforming av et nytt fjerde ledd, evt. at tredje ledd endres, slik at det ikke blir behov for et nytt fjerde ledd. Det vil videre være ulogisk å vise til § 376 e som bare gjelder ved fellende kjennelser.

Sorenskriveren i Namdal er generelt noe skeptisk til å samordne fullstendige og begrensede anker.

De andre høringsinstansene som uttaler seg, støtter forslaget i høringsbrevet. Disse er *sorenskriveren i Halden, Hordaland statsadvokatembeter, Trondheim byfogdembete, Senja sorenskriverembete, Oslo politidistrikt, Troms og Finmark statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Bergen politidistrikt, Bodø politidistrikt, Asker og Bærum politidistrikt* og *Den Norske Advokatforening*.

Hordaland statsadvokatembeter uttaler at:

«... bestemmelsen nok bør være fakultativ, men at hovedregelen bør være at sakene forenes til felles ankeforhandling. Det må antas at ankedomstolen ved slik forening regelmessig gis et mest fullstendig bilde av det aktuelle saksforhold. I narkotikasaker, hvor rollefordelingen mellom de impliserte i særlig grad har bevis- og straffutmålingsmessig betydning, er en særskilt behandling uheldig.»

6.3 Departementets vurdering nå

Departementet fastholder forslaget i høringsbrevet, men går inn for å forenkle og presisere bestemmelsen i straffeprosessloven § 353 og tilpasse den til de endringer som tidligere er foretatt i straffeprosessloven § 13.

Lagmannsretten står i utgangspunktet fritt til å forene og skille saker. Det gjelder uavhengig av om de påankede forhold i første instans ble behandlet i en og samme sak, om det gjelder flere tiltalte og om ankegrunnene er ulike. Slik § 353 er formulert, kan dette utgangspunktet misforstås. Dersom lagmannsretten først finner at to saker bør forenes, bør det ikke ha betydning om de var forent også i førsteinstansen eller ikke.

Det er etter endringen av § 13 heller ikke behov for å videreføre bestemmelsen om foreningsforbud for saker som mer hensiktsmessig kan behandles med fagkyndige meddommer. Om det er et slikt behov, kan retten ta hensyn til dette når den tar stilling til foreningsspørsmålet. At avgjørelsen ikke kan påkjæres eller brukes som ankegrunn fremgår allerede av § 13 første ledd i.f. Foreningsforbudet for ærekrenkelser bør videre uttrykkelig begrenses til bevisanker, slik at denne typen saker ikke utelukkes fra den fleksible adgangen til å forene bevisanker og begrensede anker som foreslås innført i annet ledd nr. 2.

Departementet kan videre ikke se behov for å gjøre unntak fra reglene om utskyting for de tiltalte som ikke har anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet.

Også § 332, som gjelder meddomsrettsaker, bør presiseres, slik både Agder lagmannsrett og Borgarting lagmannsrett går inn for. Departementet finner det mest hensiktsmessig at regelen om meddommernes deltagelse i saker hvor det er anket over lovanvendelsen under skyldspørsmålet eller saksbehandlingen, samsvarer med lagrettesakene. Meddomsretten tar da stilling til reaksjonsspørsmålet for alle de straffbare forhold, selv om enkelte av disse ikke isolert skulle ha vært behandlet av meddomsrett. Anker over saksbehandlingsfeil og lovanvendelsen under skyldspørsmålet avgjør lagmannsretten uten medvirkning fra meddommerne.

For øvrig viser departementet til forslaget til endring av straffeprosessloven §§ 332 og 353 og merknader til forslaget i pkt. 9.4 nedenfor.

7 Andre endringer

7.1 Presisering av ankegrunner i straffeprosessloven §§ 332, 333 og 334

I høringsbrevet foreslo departementet enkelte endringer i §§ 332, 333 og 334. Forslagene var basert på forslag fra daværende førstelagmann i Gulating, nå høyesterettsdommer Magnus Matningsdal. Ankegrunnen «straffespørsmålet» i §§ 332 og 333 ble foreslått endret til «avgjørelsen om straff eller rettsfølger som nevnt i § 2 første ledd nr. 1». Dette harmonerer med den aktuelle ankegrunn i § 314 nr. 2. Ved en slik endring vil det bli presisert at meddommere også skal delta i ren sikrings sak hvor *overtredelsen* har en strafferamme på over seks års fengsel. I tillegg ble det foreslått presisert at ankegrunnen «lovanvendelsen» i § 334 gjelder «lovanvendelsen under skyldspørsmålet». Om dette uttalte departementet i høringsbrevet:

«I rene sikringssaker er det ikke lagrette. Full harmonisering med behandlingen i lagrette tilsier at rene sikringssaker ikke omfattes av § 332 første ledd første punktum.

I teorien er det imidlertid antatt at det skal være meddommere i disse tilfellene. ...

Departementet er enig i de synspunkter som fremkommer i teorien om dette. På denne bakgrunn synes det fornuftig å innta en presisering i § 332 første ledd første punktum, slik Matningsdal har foreslått. Departementet mener også at de øvrige forslagene inneholder nødvendige presiseringer, og slutter seg til de synspunkter som er anført av Matningsdal.»

Ingen høringsinstanser går imot forslagene. *Borgarting lagmannsrett* gir likevel uttrykk for at § 332 første ledd kan klargjøres ytterligere for sikringssaker.

Sorenskriveren i Halden, Hordaland statsadvokatembeter, Trondheim byfogdembete, Senja sorenskriverembete, Oslo politidistrikt, Troms og Finmark statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Bergen politidistrikt, Bodø politidistrikt, Politiet i Asker og Bærum og *Den Norske Advokatforening* støtter forslagene i høringsbrevet.

Departementet mener at forslaget i høringsbrevet bør følges opp. Den presisering som *Borgarting lagmannsrett* har tatt til orde for, er likevel overflødig. Det fremgår tilstrekkelig klart at dersom anken gjelder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, herunder spørsmålet om siktede har begått handlingen og om han var tilregnelig, skal det delta meddommere. Det samme gjelder i ankesaker som kun gjelder spørsmålet om de øvrige vilkår for sikring er oppfylt og om sikring i tilfelle skal idømmes, forutsatt at saken gjelder forbrytelse som kan føre til fengsel i mer enn 6 år.

Departementet viser for øvrig til forslaget til endring av straffeprosessloven §§ 332 første ledd, 333 og 334 og merknader til forslaget i punkt 9.4 nedenfor.

7.2 Presisering av hjemmelen for tvangsmessig innhenting av DNA-materiale til DNA-registeret

Ved lov 22. desember 1995 nr. 79 ble det i ny § 160 a i straffeprosessloven gitt hjemmel for å opprette et sentralt register over DNA-profiler. Bestemmelsen lyder i dag slik:

«Kongen kan beslutte at det skal opprettes et sentralt register over DNA-profiler. Registeret kan inneholde DNA-profiler til personer som er dømt for overtredelse av straffeloven kapittel 14, 19, 22 eller 25, eller for forsøk på slik forbrytelse. Det kan foretas registrering av DNA-profiler til personer som ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 og 46. Det gjelder også når tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om registrering i DNA-registeret.

Når vilkårene i første ledd er oppfylt, kan det også etter at saken er rettskraftig avgjort innhentes blod, sæd, spytt, hår eller annet biologisk materiale fra personer som kan registreres i registeret. Kongen kan gi regler om innhenting av biologisk materiale fra personer som nevnt i første ledd tredje punktum etter at saken er avsluttet.

Opplysningene i registeret skal bare kunne brukes i strafferettspleien. Kongen kan likevel bestemme at opplysningene også skal kunne brukes i forskningsøyemed, og gi nærmere regler om slik bruk.

Kongen kan beslutte at registeret også skal inneholde opplysninger om DNA-profiler fra personer med ukjent identitet (sporregister). Kongen kan gi nærmere regler om hvilke opplysninger som kan tas inn i registeret.

Kongen kan gi regler om gjennomføringen av denne paragrafen, herunder om føring og bruk av registeret, om sletting av opplysninger i registeret og om innsynsrett og klagerett for den som er registrert.»

Riksadvokaten ga i brev til departementet 2. juni 2000 uttrykk for at straffeprosessloven § 160 a gir hjemmel for at statsadvokatens beslutning om registrering i DNA-registeret kan gjennomføres med tvang. Han tok imidlertid til orde for at saksbehandlingsreglene og tvangsgrunnlaget bør klargjøres i påtaleinstruksene og uttrykte en viss bekymring for at registreringen ellers kan stoppe helt opp.

Departementet er enig i at § 160 a gir tilstrekkelig hjemmel for å ta prøve til DNA-analyse med tvang. Dette er riktignok ikke sagt uttrykkelig i loven, jf. «kan det ... innhentes blod, sæd, spytt, hår eller annet biologisk materiale fra personer som kan registreres i registeret». Men det går frem av forarbeidene (NOU 1993: 31, Ot. prp. nr. 55 (1994-95) og Innst. O. nr. 5 (1994-95)) at bestemmelsen ikke bare er ment å gi den tilstrekkelige hjemmel til å lagre opplysninger i et register, men også «hjemmel for å ta blodprøve», jf. prp. s. 11 første spalte. I annen spalte på samme side drøftes hvorvidt det bør være adgang til tvangsmessig innhenting av materiale også fra personer som er dømt før registeret ble opprettet. Sett i sammenheng er det ikke særlig tvilsomt at § 160 a annet ledd gir den tilstrekkelige hjemmel for prøvetaking ved tvang. Spørsmål om på hvilket nivå innen påtalemyndigheten en beslutning skal tas, klagerett, nærmere kriterier for hvem som skal registreres osv. må reguleres i forskrift. I påtaleinstruksens kap 11 a er det gitt nærmere regler om DNA-registeret. Men heller ikke her er det ikke sagt noe om selve innhenting av DNA-materiale.

Etter departementets syn bør spørsmålet om tvangsmessig innhenting av DNA-materiale reguleres uttrykkelig. Det er uheldig om usikkerhet om dette spørsmålet i praksis fører til at det ikke blir foretatt DNA-registreringer. Siden det er tale om en presisering av loven, er det i prinsippet mulig å regulere spørsmålet i påtaleinstruksen kap. 11 a. Men etter departementets mening dreier det seg om et spørsmål som etter sin art passer best i loven. Departementet foreslår etter dette at det sies uttrykkelig i § 160 a at prøver til DNA-analyse kan gjennomføres med tvang.

Departementet vil ikke foreslå at spørsmålet om bruk av tvang skal avgjøres av retten. Rettslig prøving har lite for seg i disse tilfellene, siden vilkårene for registrering er detaljert utpenslet i lov og forskrift. Departementet legger særlig vekt på at det må foreligge en endelig domfellelse. Dermed må domstolene allerede ha vurdert saken. Departementet foreslår etter dette en tilføyelse i § 160 a annet ledd om at det kan brukes tvang der domfelte ikke frivillig medvirker. Det kan tas blodprøve og andre prøver som ikke medfører fare eller betydelig smerte. Forslaget innebærer ingen realitetsendring, og har ikke vært på høring.

Departementet viser for øvrig til forslaget til endring av straffeprosessloven § 160 a annet ledd og merknader til forslaget i punkt 9.4 nedenfor.

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

De fleste forslagene i proposisjonen vil hver for seg ha små økonomiske og administrative konsekvensene.

Forslaget om endrede rutiner ved forkynnelse av dom i straffesaker og ankefristens løp, jf. pkt. 3, er ett av mange tiltak for en raskere straffesaksavvikling. Endringen vil bidra til at den samlede saksbehandlingstid blir kortere og at dommer raskere blir rettskraftige. Forslaget vil kunne medføre noe merarbeid for domstolene, men forslaget er samtidig så fleksibelt at den enkelte domstol kan tilpasse rutinene til sin egen ressursituasjon, herunder rettssalsskapasitet. Samtidig vil forslaget føre til besparelser for politiet. Ressurser vil dermed frigjøres til forkynnelse av andre dokumenter, slik at færre rettssaker må utsettes på grunn av manglende forkynnelse av tiltalebeslutninger og stevninger. Det er mulig at ekstra ressurser på lengre sikt må tildeles enkelte domstoler. Dette vil i tilfelle kunne gjøres ved omprioriteringer innenfor Justisdepartementets budsjett, ved at midler overføres fra politiet til domstolene.

Forslagene om utvidet domskompetanse for forhørsretten, utvidet adgang til å behandle borgerlige rettskrav i ankesaken og presiserte saksbehandlingsregler ved forening av straffesaker i ankeinstansen, vil føre til en viss effektivisering der de blir gitt anvendelse.

9 Merknader til de enkelte bestemmelser

9.1 Til endringen i straffeloven

Til § 74 fjerde ledd

Bestemmelsen ble endret ved lov 28. april 2000 nr. 34 som trådte i kraft 1. juli 2000. Ved en inkurie ble ordet «innen» byttet ut med «etter», og dette rettes nå opp.

9.2 Til endringen i domstolloven

Til ny § 159 a

Om bakgrunnen for bestemmelsen, se kapittel 3, og da særlig pkt. 3.4.2.1 ovenfor. Bestemmelsen gjelder forkynnelse av dom i straffesaker og innebærer at domstolene får en mer aktiv rolle i forkynningsprosessen.

Første ledd slår fast at det er domstolene som skal forestå forkynnelsen enten ved at dommen avsies i rettsmøte der siktede er til stede (domsforkynnelse), ved at siktede etter pålegg fra retten møter opp ved rettens kontor, hos politiet eller ved et annet offentlig kontor for å få dommen forkynt (fremmøteforkynnelse), eller ved postforkynnelse. Stevnevitneforkynnelse, som hittil har vært det vanligste, skal heretter bare brukes der dommen ikke kan forkynnes på annen måte.

Straffeprosessloven § 43 inneholder nærmere regler om hvordan dommer skal avsies. Det som reguleres i domstolloven § 159 a *annet og tredje ledd*, er selve forkynnelsen. Det er opp til retten å bestemme hvilken forkynningsmåte (og domsavsigelsesmåte) som skal nyttes. Retten bør likevel ta hensyn til hva som vil være mest hensiktsmessig og effektivt totalt sett, ikke bare hva som vil være mest effektivt for domstolens saksavvikling. Forhold som rettsalskapasitet, ventetid og reiseavstand kan ha betydning i denne vurderingen. I saker som det knytter seg stor offentlig interesse til, for eksempel de alvorligste straffesakene, bør domsavsigelsen vanligvis skje i offentlighet. Også saker mot unge lovovertrедere bør ofte avsies ved opplesning slik at alvoret i saken blir tydeliggjort ved at siktede får dommen opplest.

Annet ledd gjelder domsforkynnelse. Domsforkynnelse er ingen ny forkynningsmåte, men ble tidligere regulert i straffeprosessloven § 43 annet ledd første punktum, jf. domstolloven § 187. Ved de fleste domstoler har det likevel ikke vært vanlig å bruke denne formen for forkynnelse i andre straffesaker enn forhørsrettsaker. Den viktigste endringen blir nå at retten som hovedregel skal sørge for at alle dommer i straffesaker blir forkynt ved domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse.

Tredje ledd inneholder nye bestemmelser om fremmøteforkynnelse. Dette er en helt ny forkynningsmåte, som innebærer at retten kan pålegge siktede å møte opp på et offentlig kontor for å få dommen forkynt for seg. Det vil i utgangspunktet være mest praktisk om slik forkynnelse skjer på rettens kon-

tor, slik at man unngår de forsinkelser og misforståelser som kan oppstå dersom dommen skal sendes eller fakses til politiet for utførelse av forkynnelse. Har siktede lang reisevei, kan det derimot være mest praktisk at forkynnelsen kan skje f.eks. på det lokale lensmannskontor. Bestemmelsen lar det være opp til retten å avgjøre hvilket offentlig (statlig eller kommunalt) kontor som skal brukes til forkynnelsen. Det kan f.eks. tenkes at det i fremtiden blir aktuelt å bruke offentlige servicekontorer til formålet.

Fremmøteforkynnelse kan nyttes selv om siktede allerede ved innkallingen gjør det klart at han ikke kan eller vil møte, f. eks. fordi han oppholder seg i utlandet. Retten vil også ha anledning til å fastsette fremmøtetidspunktet til en tid etter at dommen er avsagt dersom dette er nødvendig for at siktede skal få anledning til å gjøre seg kjent med dommen i rimelig tid før utløpet av ankefristen.

Det er ikke noe krav at den offentlige tjenestemann som skal forestå fremmøteforkynnelsen er dommer, har avlagt stevnevitneforsikring eller tilhører den personkrets som er nevnt i domstolloven § 165 annet ledd. Det vil ofte være en praktisk løsning at kontorpersonalet gjennomfører fremmøteforkynnelser.

Fremmøteforkynnelsen bør foregå tilnærmet på samme måte som stevnevitneforkynnelse. Siktede overleveres et eksemplar av dommen. Dersom siktede ikke er kjent for den som forestår forkynnelsen, bør han avkreves legitimasjon. Det vil normalt ikke være nødvendig å lese opp dommen. Men den som forestår forkynnelsen, bør i det minste henlede siktetes oppmerksomhet på domsslutningen og for øvrig gi den veiledning som synes nødvendig. Ved domfellelse overleveres «Orientering til domfelte» og evt. informasjon fra Statens Innkrevingsentral. Siktede må orienteres uttrykkelig om muligheten for anke, herunder om frist og fremgangsmåte, og bør spørres om han vedtar dommen, tar betenkningstid eller anker. Dersom siktede har hatt offentlig oppnevnt forsvarer, bør han gjøres oppmerksom på at han har anledning til å rådføre seg med sin forsvarer før han tar stilling til spørsmålet om anke.

Ved fremmøteforkynnelse vil det være praktisk å nytte et standardisert skjema, men dette er ikke noe vilkår. Arbeidsgruppe II i prosjekt hurtigere straffesaksavvikling har foreslått at departementet skal utarbeide et enhetlig skjema som kan nyttes ved stevnevitneforkynnelse, i stedet for ulike skjemaer som er utarbeidet ved de lokale politidistrikter. Ved dette sikrer man at forkynnelsen foregår på riktig måte og at det ved anke kommer klart frem hva anken gjelder. Departementet tar sikte på å utarbeide et slikt skjema.

Hvis siktede ikke møter frem til forkynnelse etter *annet eller tredje ledd*, vil han kunne pågripes og fremstilles etter straffeprosessloven § 88. Men slik pågripelse vil ofte være lite hensiktsmessig, og ankefristen vil likevel løpe fra domsavsigelsen eller forkynnelsestidspunktet dersom siktede har mottatt innkalling i retten, jf. straffeprosessloven § 310. For at ankefristen skal kunne begynne å løpe etter § 310 der siktede ikke møter, er det likevel et vilkår at kopi av dommen med opplysning om utgangspunktet for ankefristen blir sendt siktede og forsvareren.

Der siktede ikke er til stede i det rettsmøte hvor saken tas opp til doms, vil det formentlig være mest praktisk at dommen avsies ved underskriving og

deretter forkynnes pr. post. Om dette ikke fører frem, må dommen forkynnes ved stevnevitne.

9.3 Til endringene i lov om fri rettshjelp

Til §§ 28 og 28 a

Ved lov 28. april 2000 nr. 34 ble ulike rettsmiddelfrister harmonisert. I den anledning skulle også § 28 a i rettshjelploven endres. Men ved en inkurie ble § 28 i stedet tilføyd et nytt tredje ledd, mens § 28 a tredje ledd ble stående uendret. Selv om det for øvrig fremgår klart av proposisjonen at det var § 28 a som det var tilsiktet å endre, rettes denne feilen nå opp ved at § 28 tredje ledd oppheves og i stedet inntas som nytt tredje ledd i § 28 a.

9.4 Til endringene i straffeprosessloven

Til § 42

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 3 og da særlig pkt. 3.4.2.1 ovenfor. Endringen er en av flere endringer som skal bidra til at dommer raskere blir forkynt for siktede. *Første og tredje ledd* innebærer ingen realitetsendring. *Annet ledd* inneholder en bestemmelse om at retten skal opplyse hvordan dommen vil bli forkynt, jf. domstolloven § 159 a. Dette gjelder bare der siktede er til stede når saken tas opp til doms. For at ankefristen skal kunne begynne å løpe fra domsavsigelse eller tidspunktet som er fastsatt for fremmøteforkynnelse, uavhengig av om siktede møter frem, jf. utkastet til § 310 annet ledd, er det et absolutt vilkår at retten har pålagt siktede å møte og informert om at ankefristen begynner å løpe selv om siktede ikke møter. Møteplikten bør også ytterligere understrekes ved at det uttrykkelig nevnes at siktede kan pågripes om han ikke møter. Manglende informasjon om pågripelsesadgangen forhindrer likevel ikke at ankefristen kan begynne å løpe fra domsavsigelsen eller tidspunktet for fremmøteforkynnelse.

Til § 43 tredje ledd

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 3, og da særlig pkt. 3.4.2.1 ovenfor. Departementet foreslår at siste punktum, som inneholder en bestemmelse om at retten kan overlate til politiet å forkynne dommer, tas ut. Domstolloven § 159 a skal heretter regulere spørsmålet. Domstolenes ansvar for å få dommer forkynt er der tydeliggjort.

Til § 85 første ledd

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 3, og da særlig pkt. 3.4.2.2 ovenfor. Ved endringen slås det fast at siktede plikter å møte til domsforkynnelse og fremmøteforkynnelse som han er innkalt til, selv om det ikke er «nødvendig etter sakens stilling» at han er til stede. Bestemmelsen er for øvrig omredigert. Gjeldende rett fremgår av første ledd bokstav a og b, mens realitetsendringen er plassert i bokstav c.

Til § 88

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 3 og da særlig pkt. 3.4.2.1 og pkt. 3.4.2.2 ovenfor. Paragrafen regulerer adgangen til å pågripe en siktet som ikke møter til rettsmøter eller fremmøteforkynnelser som han er innkalt til. I tredje ledd er det også tatt inn en ny bestemmelse om pågripelse der dette er nødvendig for å få forkynt en dom. Paragrafen er omredigert.

Første ledd svarer til tidligere første og annet ledd. I tillegg fremgår det nå at en siktet som ikke møter til domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse, kan pågripes. I og med at ankefristen under alle omstendigheter vil løpe, jf. § 310, vil det neppe være særlig praktisk å bruke ressurser på slike pågripelser. Om ikke retten finner grunn til å vente med selve domsavsigelsen, vil det eventuelt være en fremstilling for å sikre at siktede skal bli gjort kjent med dommen som er aktuelt. Bestemmelsen understreker likevel møteplikten og kan i tillegg tenkes å være praktisk der siktede ventelig vil vedta dommen og det er ønskelig at soning kan påbegynnes straks. Der dommen har et innhold som kan medføre at siktede ved å anke etter at dommen er rettskraftig, vil kunne få fristoppreisning, vil en pågripelse kunne forhindre en unødig forsinkelse i straffesakskjeden. Dette kan f.eks. være tilfelle der dommen er uventet streng, jf. merknad til § 318 nedenfor. En pågripelse vil føre til at siktede blir kjent med dommen tidligere. I og med at fremmøteforkynnelse ikke bare kan foretas ved rettens kontor, fremgår det at påtalemyndigheten også har kompetanse til å beslutte pågripelse.

Fengsling for å sikre at siktede møter til domsavsigelse, jf. annet punktum, kan ikke skje. Siktedes fremmøte vil i slike tilfeller ikke være nødvendig etter loven eller etter sakens stilling.

Annet ledd svarer til tidligere tredje og fjerde ledd.

Tredje ledd gir en vid hjemmel for pågripelse der dette er nødvendig for å få gjennomført forkynnelse i saker hvor siktede ikke er innkalt til domsavsigelse eller fremmøteforkynnelse. Pågripelse kan særlig være praktisk der sak ble fremmet i tiltaltes fravær etter straffeprosessloven § 281, og der det ikke var mulig å fastsette et tidspunkt for domsavsigelse før saken ble tatt opp til doms.

Pågripelse er et omfattende inngrep som det ikke skal være kurant å gjøre bruk av. Det er et vilkår at det har gått minst én måned fra dom ble avsagt. I tillegg må det ha vært gjort mislykkede forsøk på å få dommen forkynt. Der disse forsøkene bare har blitt gjort i en begrenset tidsperiode og det f.eks. er en mulighet for at siktede midlertidig er bortreist, bør pågripelse ikke skje.

Dersom pågripelse besluttes, vil det praktiske være at vedkommende etterlyses internt i politiet.

Pågripelsen kan ikke vare lenger enn det som er nødvendig for å få dommen forkynt, for eksempel den tid det tar å få fakset over et eksemplar av dommen og deretter få gjennomført en ordinær stevnevitneforkynnelse. Ved sterk beruselse vil det derimot kunne være nødvendig å beholde siktede til han er i stand til å motta forkynnelse.

Til §160 a annet ledd

Om bakgrunnen for endringen, se pkt. 7.2 foran. Ved endringen i annet ledd blir det presisert at innhenting av DNA-materiale etter at en sak er rettskraftig

avgjort kan gjennomføres med tvang, og uten at spørsmålet bringes inn for retten. Endringen innebærer ingen realitetsendring, men bidrar til å gjøre lovteksten mer informativ. Uttrykket «fare eller betydelig smerte» tilsvarer vilkåret for kroppslig undersøkelse i § 157 første ledd. De regler som er gitt i påtaleinstruksen kap. 10 om gjennomføring av kroppslig undersøkelse, vil ha overføringsverdi.

Til § 216 b første ledd

Endringen retter opp en uriktig henvisning. Etter at lov 3. desember 1999 nr. 82 trådte i kraft 15. oktober 2000, åpner bestemmelsen for annen kommunikasjonskontroll enn kommunikasjonsavlytting bl.a. ved skjellig grunn til mistanke om overtredelse av forbudet mot barnepornografi. Forbudet mot barnepornografi ble ved lov 11. august 2000 nr. 74 flyttet fra straffeloven § 211 første ledd bokstav d til § 204 første ledd bokstav d, men ved en inkurie ble henvisningen i § 216 b da ikke endret.

Til § 248

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 4 ovenfor. Ved endringen er bestemmelsen omredigert. Ved *første ledd bokstav c* utvides forhørsrettens domskompetanse ved at det er gjort unntak fra kravet om uforbeholden tilståelse i saker som gjelder kjøring uten gyldig førerkort/kompetansebevis, eller uten å ha slikt for hånden under kjøringen. Den typiske situasjonen vil være at siktede også er siktet for promillekjøring, og ikke husker noe fra kjøringen, eller at siktelsen omfatter så mange overtredelser av vegtrafikkloven § 24 første ledd, jf. § 31, at siktede ikke klarer å holde dem fra hverandre.

Til § 310 annet ledd

Om bakgrunnen for endringen, se pkt. 3.5.2 ovenfor. Endringen innebærer at ankefristen ved domsforkynnelse og fremmøteforkynnelse, jf. utkastet til domstolloven § 159 a annet og tredje ledd, løper fra henholdsvis domsavsigelsen eller oppsatt fremmøtetidspunkt, selv om siktede ikke møter. Det er selvfølgelig en forutsetning at dommen da er avsagt eller er klar til avsigelse, og ville ha blitt gjort kjent for siktede om han hadde møtt frem. Om forkynnelsesmåtene domsforkynnelse og fremmøteforkynnelse, se ny § 159 a i domstolloven.

At siktede har gyldig forfall hindrer ikke at fristen begynner å løpe, jf. *annet punktum*. Siktede må bli uttrykkelig fritatt for at fristen ikke skal begynne å løpe. Retten har adgang til å gjøre om sin beslutning, uten at det er nødvendig å fastsette dette uttrykkelig i loven. Det er likevel ikke nødvendig å gi slikt fritak der hindringen er midlertidig og siktede på annen måte vil kunne gjøre seg kjent med dommen i god tid før ankefristen løper ut.

Det er et vilkår for at fristen skal begynne å løpe til tross for at siktede ikke har møtt frem, at kopi av dommen med opplysning om utgangspunktet for ankefristen blir sendt siktede og forsvareren, jf. *tredje punktum*. Siktede har imidlertid risikoen for at meldingen ikke kommer frem. I § 318 er det gitt en særskilt fristoppreisningsregel der det erklæres anke over rettskraftig dom i saker hvor ankefristen begynte å løpe tross siktetes manglende oppmøte.

Til § 318

Om bakgrunnen for endringen, se pkt. 3.5.2 ovenfor. Bestemmelsen er omredigert. Bokstav a inneholder gjeldende rett, og *bokstav b* er ny. Ved endringen utvides adgangen til å gi fristoppreisning der en anke fremsettes etter at ankefristen er utløpt. Endringen har sammenheng med at ankefristen etter den foreslåtte endring av § 310 kan begynne å løpe og dommer bli rettskraftige uten at siktede er kjent med innholdet i dommen. At det søkes om fristoppreisning har ikke oppsettende virkning uten at ankedomstolen bestemmer det, jf. § 452. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det tas utgangspunkt i at siktede i rettsmøte kort tid før domsavsigelse eller fremmøteforkynnelse uttrykkelig er pålagt å møte. Siktede vet dermed at dom vil falle, og klanderverdig passivitet i forhold til dette tilsier at det ikke foreligger særlige grunner. Den mest aktuelle situasjonen der oppreisning bør gis, selv om siktede kan bebreides for sin passivitet, er der dommen er vesentlig strengere enn aktors påstand eller domfeller for forhold som aktor påsto frifinnelse for. Toukersfristen i annet punktum regnes i disse tilfellene fra siktede faktisk ble kjent med dommens innhold.

Til § 332

Om bakgrunnen for endringen i *første ledd*, se pkt. 7.1 ovenfor. Ankegrunnen «straffespørsmålet» er harmonisert med ankegrunnen «avgjørelsen om straff eller rettsfølger som nevnt i § 2 første ledd nr. 1», jf. § 314 nr. 2. Ved dette blir det også presisert at meddommere skal delta i rene sikringssaker der overtredelsen har en strafferamme på over seks års fengsel.

Om bakgrunnen for endringen av *annet ledd*, se kapittel 6 ovenfor. Tilføyelsen presiserer reglene om meddommeres deltagelse i saker som også omfatter spørsmål som isolert sett ikke skulle behandles med meddommere. Meddommere skal delta ved reaksjonsfastsettelsen for samtlige straffbare forhold, men ikke ved anker over saksbehandlingsfeil og lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Tilsvarende regulering gjelder for saker som behandles med lagrette, jf. § 353.

Til § 333 første ledd

Om bakgrunnen for endringen i *første ledd*, se pkt. 7.1 ovenfor. Ankegrunnen «straffespørsmålet» er harmonisert med ankegrunnen «avgjørelsen om straff eller rettsfølger som nevnt i § 2 første ledd nr. 1», jf. § 314 nr. 2.

Til § 334 første ledd

Om bakgrunnen for endringen i *første ledd*, se pkt. 7.1 ovenfor. Det er presisert at ankegrunnen «lovanvendelsen» gjelder «lovanvendelsen under skyldspørsmålet».

Til § 353

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 6 ovenfor. Det er presisert hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde i lagrettesaker der også begrensede anker skal behandles. Bestemmelsen er for øvrig omredigert og forenklet.

I *første ledd* er det presisert at adgangen til å forene flere forhold i en sak, gjelder uavhengig av om slik forening var foretatt ved behandlingen i første instans. Adgangen til å nekte forening der en sak mer hensiktsmessig kan behandles med fagkyndige meddommere, fremgår nå av straffeprosessloven § 13.

I *annet ledd* reguleres saksbehandlingen der flere straffbare forhold er forent til felles behandling. I *nr. 1* reguleres saksbehandlingen når retten skal foreta en ny bevisvurdering under skyldspørsmålet. I *nr. 2* reguleres behandlingen av andre spørsmål. Ved endringen blir det nærmere presisert hvordan retten skal sammensettes der begrensede og fullstendige anker er forent til felles behandling. Bestemmelsen er samtidig omredigert og tilpasset en tidligere endring i straffeprosessloven § 13.

Til § 434

Om bakgrunnen for endringene, se kapittel 5 ovenfor. Endringen i *første ledd* utvider adgangen til å få behandlet borgerlige rettskrav sammen med straffesaken. Adgangen er gjort generell, men lagmannsretten kan nekte å behandle kravet dersom det vil være «til uforholdsmessig ulempe for behandlingen av straffesaken», jf. § 427 annet ledd. Der ankegrunnen er lovanvendelsen under skyldspørsmålet eller saksbehandlingen, vil det bare unntaksvis være aktuelt å tillate behandling av borgerlige krav sammen med straffesaken. For disse tilfellene kreves det derfor samtykke fra lagmannsretten.

Bestemmelsen i *annet ledd* gjelder gjenopptakelse. Den er skilt ut for at det bedre skal komme frem at det for sivile rettskrav gjelder visse absolutte frister for gjenopptakelse, som ikke gjelder for straffesaken. Endringen presiserer kun gjeldende rett.

Tredje ledd svarer til tidligere første ledd annet punktum. Det er samtidig gjort klart at adgangen til å fremme borgerlige rettskrav direkte i lagmannsretten, ikke skal stille seg annerledes alt etter om kravet behandles i en sivil sak eller sammen med en straffesak. Utvidelse av påstanden vil bli regulert av tvistemålsloven § 366 første ledd, mens adgangen til å fremsette krav som ikke er påkjent i førsteinstans reguleres av tvistemålsloven § 366 annet ledd. Etter § 367 begrenses adgangen til å fremsette nye krav og påstander ytterligere etter at anken er forkynt for motparten.

Fjerde ledd sikrer at den part som har krevd ny behandling av borgerlige rettskrav, får adgang til å fortsette forfølgningen av et borgerlig rettskrav etter tvistemålslovens regler dersom kravet ikke blir avgjort i straffesaken. Endringen er en følge av Høyesteretts dom i Rt. 2000 s. 416. Fristen er satt til én måned fra meddelelsen om at kravet ikke vil bli behandlet i straffesaken, er forkynt for parten. Dersom fristen på annet grunnlag er lenger, f.eks. fordi det er mer enn én måned igjen av tremåneders fristen i tvistemålsloven § 408 annet ledd for å kreve gjenopptakelse, vil ny behandling av kravet fortsatt kunne kreves på dette grunnlag.

Retten bør uoppfordret gi parten informasjon om den videre saksgang, gebyrplikt, rett til fri sakførsel og om saksomkostningsreglene.

9.5 Til endringen i tvangsfullbyrdelsesloven

Til § 13-2 tredje ledd bokstav a

Endringen retter opp en inkurie. Bestemmelsen ble endret ved lov 28. april 2000 nr. 34, som trådte i kraft 1. juli 2000. Ved en inkurie ble da uttrykket «tvangsfullbyrdelse» samtidig endret til «utlevering», som er en lite treffende begrepsbruk i en bestemmelse som gjelder tvangsfullbyrdelse i form av fravikelse av fast eiendom.

9.6 Til endringen i lov om endringer i straffeloven m.v. 17. januar 1997 nr. 11

Til del I nr. 9, § 248

Om bakgrunnen for endringen, se kapittel 4 ovenfor. Ved endringen tilpasses endringen av § 248 ved lovendringen i 1997 til den omstrukturering som er foreslått i straffeprosessloven § 248 ved denne lovs del III. Lov 17. januar 1997 nr. 11 er foreløpig ikke trådt i kraft.

9.7 Ikraftsetting av endringene

De fleste endringer som foreslås i denne proposisjonen kan settes i kraft straks. Når det gjelder forslaget til nye regler om forkynnelse av dommer, vil det være nødvendig å orientere domstolene og politidistriktene om disse før endringene kan iverksettes. Departementet tar sikte på at dette skal kunne skje i løpet av et par måneder etter at eventuelle endringer er vedtatt, og at ikraftsettingstidspunktet kan fastsettes samtidig med at Kongen sanksjonerer Stortingets lovvedtak.

Justis- og politidepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.)

I

I lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) gjøres følgende endring:

§ 74 fjerde ledd skal lyde:

Subsidiær fengselsstraff faller bort etter 5 år, med mindre fullbyrding av den er påbegynt *innen* fristens utløp.

II

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) gjøres følgende endring:

Ny § 159 a skal lyde:

Retten skal sørge for at dom i straffesak blir forkynt etter reglene i annet eller tredje ledd, eller at dommen postforkynnes etter reglene i § 163 a. Om dette ikke lar seg gjennomføre, kan dommen forkynnes ved stevnevitne etter §§ 165 flg.

Dersom dommen skal avsies ved opplesning, kan retten beslutte at forkynnelsen skal skje samtidig med domsavsigelsen (domsforkynnelse). Siktete plikter i så fall å møte til det rettsmøtet hvor dommen avsies. Er siktete til stede når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktete ikke til stede, skal retten innkalle ham til domsavsigelsen etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd.

Dersom dommen skal avsies ved underskriving, kan retten innkalle siktete til forkynnelse ved rettens kontor eller ved et annet offentlig kontor (fremmøteforkynnelse). Siktete plikter i så fall å møte til forkynnelsen. Er siktete til stede når saken tas opp til doms, gjelder reglene i straffeprosessloven § 42 annet ledd. Er siktete ikke til stede, kan retten innkalle ham til forkynnelse etter reglene i straffeprosessloven § 86 jf. § 87 første ledd. Straffeprosessloven § 89 gjelder tilsvarende.

Annet ledd tredje og fjerde punktum og straffeprosessloven §§ 86 tredje ledd, 88 og 89 gjelder tilsvarende for innkalling til fremmøteforkynnelse.

III

I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp gjøres følgende endring:

§ 28 tredje ledd oppheves.

§ 28 a tredje ledd skal lyde:

For den som har fått underretning om avgjørelsen, er fristen for å erklære kjæremål *én måned* fra den dag vedkommende mottok underretningen. For andre er fristen *én måned* fra den dag da vedkommende har fått eller burde ha skaffet seg kjennskap til avgjørelsen, *men* likevel ikke utover tre måneder fra det tidspunkt avgjørelsen ble truffet.

IV

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) gjøres følgende endringer:

§ 42 skal lyde:

Dommen bør avsies umiddelbart etter at saken er tatt opp til doms. Kan dette ikke skje, og domsavsigelsen derfor besluttet utsatt til et senere rettsmøte, skal om mulig tid og sted for dette *fastsettes før saken tas opp til doms*.

Dersom siktede er til stede når saken tas opp til doms, skal retten opplyse hvordan dommen vil bli forkynt. Skal dommen forkynnes etter reglene i domstolloven § 159 a annet eller tredje ledd, skal retten gjøre siktede kjent med at han plikter å møte til forkynnelsen, og kan pågripes om han ikke møter. Retten skal også opplyse siktede om regelen i § 310 annet ledd annet punktum. Det skal anmerkes i rettsboken at opplysningene er gitt.

Er dom ikke avsagt innen tre dager etter at saken er tatt opp til doms, skal grunnen opplyses i rettsboka.

§ 43 tredje ledd skal lyde:

Er siktede ikke til stede, anses dommen avsagt når den er underskrevet. Retten skal sørge for at dommen snarest mulig forkynnes for siktede, *jf. domstolloven § 159 a*, med slik opplysning som nevnt i annet ledd. Han skal samtidig spørres om han vedtar *dommen*.

§ 85 første ledd skal lyde:

Siktede plikter etter lovlig innkalling å møte til

- a) hovedforhandlingen,
- b) andre rettsmøter når retten finner hans fremmøte nødvendig etter sakens stilling, og
- c) *domsforkynnelse eller fremmøteforkynnelse etter domstolloven § 159 a.*

§ 88 skal lyde:

Dersom en siktet som er stevnet i samsvar med *§ 42 annet ledd jf. domstolloven § 159 a eller § 86 og § 87 første eller tredje ledd*, utelir fra rettsmøtet

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justiseringer i to-instansreglene mv.)

eller fra fremmøteforkynnelsen uten at det er opplyst at han har lovlig forfall, kan retten beslutte at han skal pågripes for straks å fremstilles eller for å holdes fengslet inntil han kan bli fremstilt. Like med uteblivelse anses det at siktede møter beruset. Fengsling kan bare brukes når hans fremmøte er nødvendig etter loven eller antas nødvendig etter sakens stilling. *Ved uteblivelse fra fremmøteforkynnelse kan beslutning etter leddet her også treffes av påtalemyndigheten.*

Gir siktedes forhold grunn til å frykte for at han vil utebli fra en berammet hovedforhandling, kan retten straks treffe beslutning etter reglene i første ledd. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten. Spørsmålet skal i så fall snarest mulig forelegges for den rett som behandler saken. Stiller siktede sikkerhet for sitt fremmøte etter reglene i § 188, kan avhenting unnlates.

Skal en dom i straffesak forkynnes for siktede, kan påtalemyndigheten beslutte at han kan pågripes for å få gjennomført forkynnelsen dersom det har gått mer enn én måned siden dommen ble avsagt og forsøk på å forkynne dommen ikke har lyktes.

§ 160 a annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Nekter domfelte å avgi biologisk materiale frivillig, kan blodprøve og andre prøver tas med tvang når det kan skje uten fare eller betydelig smerte.

§ 216 b første ledd bokstav b skal lyde:

som rammes av straffeloven kapittel 8 eller 9, eller av §§ 145 annet ledd, 162, 204 første ledd bokstav d, 317, jf. §§ 162 eller 390 a.

§ 248 skal lyde:

Etter begjæring fra påtalemyndigheten og med siktedes samtykke kan forhørsretten pådømme en sak uten tiltalebeslutning og hovedforhandling, når retten ikke finner det betenkelig og saken gjelder

- a) en straffbar handling som ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år, jf. annet ledd, og siktede innen retten har gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger,*
- b) en overtredelse av vegtrafikkloven § 22 jf. § 31, og siktede innen retten erklærer seg skyldig etter siktelsen, eller*
- c) en overtredelse av vegtrafikkloven § 24 første ledd jf. § 31, og siktede innen retten erklærer seg skyldig etter siktelsen.*

Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentagelse, sammenstøt av forbrytelser eller anvendelsen av straffeloven § 232 kommer ikke i betraktning.

Har siktede forsvarer, skal denne få anledning til å uttale seg før saken blir tatt opp til doms.

Sak om sikring eller forvaring kan ikke pådømmes i forhørsrett.

§ 310 annet ledd skal lyde:

Fristen for siktede løper fra det tidspunkt dommen er forkynt for ham. Er siktede i medhold av § 42 annet ledd, jf. domstolloven § 159 a annet eller tredje ledd, pålagt å møte til forkynnelse, løper fristen fra det varslede forkynnelsestidspunktet, selv om siktede ikke møter. Møter han ikke, skal retten straks sende kopi

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.)

av dommen til siktede, forsvareren og påtalemyndigheten med opplysning om utgangspunktet for ankefristen.

Tidligere § 310 annet ledd blir nytt tredje ledd.

§ 318 første ledd skal lyde:

En anke som er fremsatt etter at ankefristen er utløpt, skal avvises med mindre

- a) retten finner at oversittelsen ikke bør legges den ankende til last, eller
- b) *ankefristen begynte å løpe etter § 310 annet ledd annet punktum, og særlige grunner tilsier at den domfelte bør få anken prøvd.*

I hvert fall må anke være fremsatt innen to uker etter at det forhold som har fremkalt forsinkelsen, er falt bort.

§ 332 skal lyde:

Ved ankeforhandling som omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller *avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1* for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, settes lagmannsretten med fire meddommere. § 321 tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende. I vidløftige saker kan rettens formann bestemme at ett eller flere varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. I saker hvor det er behov for det, kan rettens formann beslutte at to av meddommerne skal være fagkyndige. Disse oppnevnes etter reglene i domstolloven § 87 eller § 88.

Er retten satt med meddommere i saker der bare noen spørsmål skal behandles med meddommere etter første ledd, deltar meddommerne ikke ved avgjørelsen av anker over saksbehandlingen og anker over lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Ved behandlingen av spørsmål om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd, og om saksomkostninger i disse sakene, deltar likevel meddommerne for alle de straffbare forhold som ankeforhandlingen omfatter.

Paragrafen her gjelder ikke for saker som etter kapittel 24 skal behandles med lagrette.

§ 333 første ledd skal lyde:

Når anke til lagmannsretten ikke gjelder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller *avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1* for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, kan retten med partenes samtykke beslutte at saken skal behandles skriftlig. § 321 tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 334 første ledd skal lyde:

Skal lagmannsretten bare prøve saksbehandlingen eller lovanvendelsen *under skyldspørsmålet*, innkalles ikke siktede til ankeforhandlingen med mindre retten finner at særlige grunner tilsier det. Skal den bare prøve spørsmålet om straff eller annen rettsfølge *som nevnt i § 2 første ledd nr. 1*, kan innkalling unnlates hvis siktedes nærvær finnes overflødig.

§ 353 skal lyde:

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.)

En ankesak kan omfatte flere forhold som forenes etter reglene i § 13, selv om noen av forholdene skal behandles med lagrette og andre ikke. Dette gjelder uavhengig av om forholdene tidligere har vært forent i én sak. Forhold som gjelder ærekrenkelse, der retten skal prøve bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, kan likevel ikke forenes med forhold som skal behandles med lagrette.

Er flere straffbare forhold forent i én sak, gjelder følgende:

- 1. Ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet der noen av forholdene skal behandles med lagrette og andre ikke, skal alle forholdene behandles med lagrette. Omfatter ankesaken spørsmål om overtredelse av straffeloven kapittel 8 eller 9 eller lov 18. august 1914 om forsvarshemmeligheter, skal likevel hele saken behandles med meddommere.*
- 2. Dersom ankeforhandlingen omfatter både bevisanke som skal behandles med lagrette, og anke over andre sider ved en dom, avgjøres de sistnevnte forholdene av lagmannsretten uten medvirkning fra lagretten. Dersom fire lagrettemedlemmer tiltrer retten etter § 376 e første ledd, skal de likevel for alle de straffbare forhold som ankeforhandlingen omfatter, delta ved behandlingen av spørsmål om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd og om saksomkostninger. Selv om vilkårene i § 376 e ikke er oppfylt, skal fire lagrettemedlemmer på samme måte tiltre retten når denne skal behandle spørsmål hvor det etter § 332 skulle ha deltatt meddommere.*

§ 434 skal lyde:

Ved anke i straffesaken kan partene kreve ny behandling også av de borgerlige krav dersom vilkårene i §§ 427 til 433 er oppfylt og anken gjelder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelse av straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1. Når ankeinstansen samtykker, gjelder det samme ved ankeforhandling som gjelder andre ankegrunner. I sak for Høyesterett gjelder § 323 tilsvarende.

Ved gjenopptakelse av straffesak kan en part kreve ny behandling også av de borgerlige krav dersom vilkårene i §§ 427 til 433 er oppfylt og fristen i tvistemålsloven § 408 ikke er utløpt. Reglene i første ledd gjelder tilsvarende.

Begjæring om behandling av borgerlige rettskrav sammen med straffesaken må sammen med opplysning om de bevis som vil bli ført, settes fram så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen. Tvistemålsloven §§ 366 og 367 om adgangen til å fremsette nye krav og til å utvide påstanden gjelder tilsvarende.

Dersom et borgerlig rettskrav ikke avgjøres i straffesaken, skal retten sørge for at melding om dette blir forkynt for den som har krevd ny behandling av spørsmålet. Parten skal samtidig orienteres om adgangen til fortsatt behandling etter tvistemålslovens regler og om fristen i tredje punktum. Parten må innen én måned etter at slik melding ble forkynt for ham, gi retten melding om at han krever fortsatt behandling av det borgerlige rettskravet. Om slikt krav ikke fremsettes, skal denne delen av saken heves.

V

I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdelsesloven) gjøres følgende endring:

Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justiser i to-instansreglene mv.)

§ 13-2 tredje ledd bokstav a skal lyde:

Skriftlig avtale om leie som inneholder vedtagelse av at tvangsfravikelse kan kreves når leien ikke blir betalt. Det skal gå fram av varselet etter § 4-18 at *tvangsfullbyrdelse* kan unngås dersom leien med renter, utenrettslige inndrivingskostnader, sakskostnader og forfalt leie fram til betalingstidspunktet blir betalt før fullbyrdelsen gjennomføres.

VI

I lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner) gjøres følgende endring:

I del I nr. 9 utgår endringen av § 248 første ledd fjerde punktum. I stedet foretas en tilsvarende endring i § 248 fjerde ledd.

VII

Lovens del I, III, V og VI samt endringene i §§ 160 a, 216 b, 248, 332, 333, 334, 353 og 434 i del IV trer i kraft straks.

Loven trer for øvrig i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

